

Prema hibridnoj knjižnici: poslovanje narodne knjižnice u digitalnom vremenu

Grgić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:641913>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

**PREMA HIBRIDNOJ KNJIŽNICI:
POSLOVANJE NARODNE KNJIŽNICE U DIGITALNOM VREMENU**
(Diplomski rad)

Studentica: Valentina Grgić

Mentorica: prof. dr. sc. Aleksandra Horvat

Studij: Hrvatski jezik i književnost (jednoprredmetni studij – knjižničarski smjer)

Rijeka, rujn 2015.

SAŽETAK

Diplomski rad pod nazivom *Prema Hibridnoj knjižnici: Poslovanje narodne knjižnice u digitalnom vremenu* sastoji se od dva dijela: teorijskog i istraživačkog. U prvom dijelu donosi povijesni pregled razvoja knjižnica kao društvenih i kulturnih središta zajednice. Potom daje određene definicije termina koji se pojavljuju u radu, kao što su knjižnica, hibridna knjižnica, narodna knjižnica te hibridna narodna knjižnica. Slijedi najava otvaranja glavnog pitanja rada kroz poglavlje *Izazovi digitalnog vremena*, u njemu se progovara kao što i sam naslov kaže o izazovima koji stoje pred narodnim knjižnicama, o tome što je donijelo, i što će donijeti novo digitalno doba kada su u pitanju narodne knjižnice. Objašnjava se pojam digitalnih knjižnica; i navode njihovi primjeri kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu. U smjeru tih razmišljanja dolazimo i do glavne teme rada koja se bavi poslovanjem narodnih knjižnica u Hrvatskoj, a koje je usmjereno prema *IFLA-inim i UNESCO-ovim Smjernicama za narodne knjižnice*. U sklopu tog poglavlja obrađuju se pojedine teme koje se smatraju ključnima za unaprijeđenje knjižničnog poslovanja kao što su financiranje, korištenje elektroničkih mreža, bolji marketing koji je neophodan u svakom uspješnom poslovanju, ali i dodatno obrazovanje knjižničara nakon završenog studija u svrhu unaprijeđenja poslovanja knjižnice. Sve navedeno očituje se na primjeru jedne narodne knjižnice na odabranom području. To odabrano područje jest Primorsko-Goranska županija, i upravo su ravnatelji narodnih knjižnica na tom području bili pozvani da sudjeluju u istraživanju za potrebe diplomskog rada. Kroz istraživanje je moguće vidjeti o kojim je ispitanicima riječ, na koji je način provedeno ispitivanje, i koji su konačni zaključci proizašli ovim radom.

Ključne riječi: narodne knjižnice, hibridna narodna knjižnica, digitalno doba, digitalizacija, poslovanje narodne knjižnice

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	5
2. OPĆENITO O KNJIŽNICAMA.....	6
2.1. <i>Povijesni pregled razvoja knjižnica.....</i>	<i>6</i>
2.2. <i>Definicija knjižnice.....</i>	<i>8</i>
2.3. <i>Hibridna knjižnica.....</i>	<i>9</i>
2.4. <i>Narodna knjižnica.....</i>	<i>9</i>
2.5. <i>Hibridna narodna knjižnica.....</i>	<i>10</i>
3. IZAZOVI DIGITALNOG VREMENA.....	12
3.1. <i>Digitalne knjižnice.....</i>	<i>14</i>
3.2. <i>Digitalne knjižnice u Hrvatskoj.....</i>	<i>15</i>
3.2.1. <i>Metelgrad.....</i>	<i>16</i>
3.3. <i>Digitalne knjižnice u svijetu.....</i>	<i>18</i>
3.3.1. <i>Međunarodna dječja digitalna knjižnica.....</i>	<i>18</i>
3.3.2. <i>Digitalna knjižnica Slovenije.....</i>	<i>19</i>
3.3.3. <i>Američka digitalna knjižnica.....</i>	<i>20</i>
3.4. <i>Pitanje autorskog prava.....</i>	<i>21</i>
4. POSLOVANJE NARODNE KNJIŽNICE U DIGITALNOM VREMENU.....	22
4.1. <i>Općenito o poslovanju narodne knjižnice.....</i>	<i>22</i>
4.2. <i>Primjer narodne knjižnice.....</i>	<i>26</i>
4.2.1. <i>Osnovni podatci.....</i>	<i>26</i>
4.2.2. <i>Eksterijer i interijer zgrade.....</i>	<i>27</i>
4.2.3. <i>Programski sadržaji.....</i>	<i>30</i>

5. ISTRAŽIVANJE.....	31
5.1. <i>Cilj istraživanja.....</i>	31
5.2. <i>Ispitanici.....</i>	31
5.3. <i>Anketa.....</i>	32
5.4. <i>Obrada odgovora.....</i>	35
5.5. <i>Tumačenje odgovora.....</i>	45
6. ZAKLJUČAK.....	48
POPIS PRILOGA.....	49
POPIS LITERATURE.....	50

1. UVOD

U radu sam nastojala ukazati na problem koji smatram iznimno ključnim za opstanak narodnih knjižnica kao ključnih društvenih i kulturnih središta svake zajednice. Taj se problem odnosi na prelazak narodnih knjižnica s tradicionalnog načina poslovanja na poslovanje koje se temelji na načelima hibridne narodne knjižnice. To su načela koja su došla s unaprijeđenjem tehnologije, i koja zagovaraju neposredni pristup informacijama na različitim medijima, kao i to da narodna knjižnica svojim korisnicima pruži mogućnost učenja i obrazovanja pritom se koristeći najnovijim tehnološkim dostignućima. Isto tako od narodne se knjižnice očekuje da postane multikulturalno središte koje će svojoj zajednici ponuditi raznolikost programa i usluga bez obzira na njihovu nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik ili pak obrazovanje i radni status. U kontekstu takvih razmišljanja provela sam istraživanje među ravnateljima narodnih knjižnica na području Primorsko-Goranske županije. Odabrala sam upravo to područje jer je riječ o županiji koja je dovoljno velika i napredna da pruži dovoljan broj ispitanika, no opet s obzirom da nije najveća i najbolja u državi ukaže na probleme koje imaju narodne knjižnice u manjim sredinama. Kroz rad ćemo vidjeti na koji način ravnatelji narodnih knjižnica vode poslovanje narodnih knjižnica u digitalnom vremenu, da li je i na koji način provedena očekivana digitalizacija knjižnične građe, kao i kako oni vide budućnost narodnih knjižnica s obzirom na okolnosti u kojima se nalaze.

2. OPĆENITO O KNJIŽNICAMA

2.1. Povijesni pregled razvoja knjižnica

Na samom početku želim dati kratki povijesni pregled razvoja knjižnica kako bih ukazala na njihovu neizmjernu dobrobit za razvoj društva kakvo danas poznajemo. Osobito je važno skrenuti pozornost upravo na te povijesne činjenice u današnje vrijeme kada mnogi propituju da li knjižnice i dalje uopće trebaju postojati i biti financirane od strane lokalne i državne samouprave s obzirom na mogućnosti koje nude internetski pretraživači.

Kako u knjizi *Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti* piše Josip Stipanov „bez knjiga i knjižnica je zapravo nezamisliva kultura i civilizacija, svaki razvoj i napredak, većina stvaralaštva. Bez njih, bitnih i nenadomjestivih obilježja poznatih nam društava, kultura i civilizacija kroz povijest, ne samo da o tim društvima, kulturama i civilizacijama jedva da bismo išta pouzdanije znali, već jednostavno više ne bismo mogli predložiti život i društvo, svijet u nama i oko nas. Zapravo bi bez knjiga i knjižnica život kakav živimo praktički (za)stao. Kao što nastaje tama, mrak kad nestane svjetla, ili bez struje stane promet i komunikacija među ljudima, tako bi ljudi ostali posve „izgubljeni“ u prostoru i vremenu. Knjižnica i knjiga bitno su i dinamično, sveobuhvatno i iznutra promijenili svijet i društvo.“¹

Kako navodi Stipanov, ključne povijesne promjene za razvoj knjižnica započinju u vrijeme Sumerana u Mezopotamiji, koji su bili tvorci uglatog pisma. Otkriće pisma, prelazak s plemenskog na društveni poredak te potreba za komunikacijom i razvitkom obrta bili su ključni elementi koji su potaknuli osnivanje knjižnica. S obzirom da je osnatak bio potaknut obrtom „većina je knjižnica odnosno njihovih fondova po sadržaju bila financijske, trgovačke, poslovne i upravne naravi, ali je bilo, i tekstova drugih sadržaja uključujući literarni.“² Srednji istok među ostalim može se pohvaliti knjižnicom asirskog vladara Ašurbanipala, koja je imala najbliže poznat sustav pohrane i pretrage spremljenog fonda kakav danas poznajemo. Kao glavne karakteristike ovog razdoblja istaknute su pohrana građe u hramove i uz hramove te osnivanje privatnih knjižnica. Bilo je to razdoblje koje je obilježila ljudska spoznaja za pohranom i čuvanjem nacionalnog blaga.

¹ Stipanov Josip. *Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2010. Str. 11-12.

² Stipanov Josip. *Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti*. Str. 36.

Svima nam je dobro poznat utjecaj Grčke u svjetskoj povijesti. S obzirom da je najveći utjecaj ostvarivala upravo putem svoje kulture, razumljivo je da je i znatan trag ostavila na razvoj knjižnica. Stipanov tako navodi utjecaj minojske kulture na Kreti te mikenske kulture na grčkom kopnu. Grci su se među ostalim i prvi koristili pisanim filozofskim i literarnim djelima, a početak razvitka grčke knjige vezuje se uz grad Joniju, na egejskoj obalnoj regiji u Maloj Aziji. „Jedan od najzornijih pokazatelja o svijesti i značenju knjiga i knjižnica kao čuvara i prenositelja znanja ne samo suvremenima već i budućim naraštajima jest podatak da je Herodot svoj spis *O prirodi* pohranio u hram. I doista, sto pedeset godina kasnije taj je njegov spis imao prilike pročitati Aristotel. To je, po svemu sudeći, prvi podatak koji posvjedočuje da se jednom knjigom koristio korisnik kojemu znamo i ime, a uz to je jedan od najvećih umova u povijesti čovječanstva uopće. Zbog toga je taj povijesni podatak i značajniji i dragocjeniji. U svakom slučaju može se reći da su knjižnice jonskih Grka, posebno u najznačajnijemu jonskom središtu Miletu, poslužile kao vrata kroz koja je znanost Srednjeg istoka našla put u grčki svijet. U tome prepoznajemo jednu od najznačajnijih i praktički nenadomjestivih uloga knjižnica kroz povijest, sve do danas.“³ U ovom razdoblju dolazi do otvaranja prvih javnih knjižnica, takve su primjerice bile Aristotelova i Aleksandrijska knjižnica. Sadržaj Aleksandrijske knjižnice uključivao je „grčke prijevode židovskih svetih knjiga, knjige egipatskih autora, knjige babilonskih, perzijskih i drugih pisaca, pa čak i knjige autora iz daleke Indije.“⁴ I time pokazao kako nacionalne ne žele očuvati samo svoju baštinu, već prisvojiti i tuđu. Osobito je takav način prikupljanja građe bio izražen u Rimu, gdje su knjige postale ratni plijen.

U Srednjem vijeku na području Europe došlo je do propadanja pismenosti, nestanka trgovine, prepisivačkih radionica, a time i čitatelja i knjižnica. Takvo je stanje uzrokovala Crkva koja je imala primat u društvu, i s obzirom na to da je pergament zamijenjen papirusom, koji je bio mnogo skuplji, prepisivali su se samo rukopisi koje je Crkva smatrala važnima.

Renesansa donosi preporod, osnivaju se gradovi i sveučilišta, koja postaju dostupna svima bez obzira na društveni status i financijske mogućnosti. U ovom razdoblju dogodila su se dva ključna trenutka za napredak knjižničarstva. Prvi je izum tiska, naime pojava tiskane knjige olakšala je i ubrzala proizvodnju knjiga, koje su i bilježile čovjekovo stvaralaštvo i

³ Stipanov Josip. Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti. Str. 69.

⁴ Stipanov Josip. Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti. Str. 76.

uopće čovjekova dostignuća na svim područjima. To je pospješilo i potaknulo nastanak i razvoj brojnih novih knjižnica.“⁵ Drugi je pojava papira, koja je omogućila tiskanje dotada zapostavljenog sadržaja, kao što su primjerice bili teorijski priručnici koji su olakšavali naučavanje o knjižničarstvu kao znanosti. Stipanov navodi kako su upravo u tom razdoblju nastala pravila za rad i poslovanje knjižnica, ali i njihova gradnja kao zasebnih i odvojenih zgrada.

Ovo su bili neki od ključnih povijesnih trenutaka u razvoju knjižnica i knjižničarstva kakvo danas poznajemo. Smatrala sam korisnim podsjetiti na mnoge poteškoće kroz koje je knjižničarstvo kao struka moralo proći iz razloga što se trenutno nalazi pred novim izazovima digitalnog vremena. O tim izazovima više ću reći u nastavku rada.

2.2. Definicija knjižnice

Iako je povijesni pregled bio sažet i prikazao najvažnije događaje koji su utjecali na razvoj knjižnica, nije ponudio opću definiciju knjižnice kao ustanove. S obzirom na višestruku ulogu koju knjižnica obavlja i autorima koji se bave ovim područjem bilo se teško usuglasiti oko jedne definicije. No, za potrebe rada, odabrala sam sljedeće dvije definicije. Prva je iz Hrvatske enciklopedije Leksikografskog zavoda koja knjižnicu definira kao „uređenu zbirku pisane, tiskane ili druge grafičke, zvučne, vizualne i elektroničke građe (uključujući filmove, fotografije, vrpce, mikrooblike, diskove i računalne datoteke te programe); naziv i za zgradu ili prostor u kojem je zbirka smještena, obično posebno projektiran, izgrađen i opremljen za tu namjenu. U užem značenju riječi knjižnica je niz knjiga istog nakladnika objavljenih pod zajedničkim nazivom, sa srodnim tematskim ili sadržajnim obilježjima, s istovrsnim uvezom i grafičkim oblikovanjem. Knjižničnu građu sustavno odabire, prikuplja, stručno obrađuje, pohranjuje, zaštićuje, priprema i daje na korištenje (čitanje, učenje, stručno i znanstveno istraživanje) stručno osoblje, knjižničari (bibliotekari).“⁶ Sljedeću je definiciju dala Katica Tadić u knjizi *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare*. Riječ je o definiciji koja mi se čini sveopće prihvaćenom i najčešće korištenom, a ona glasi da je knjižnica „kulturna i informacijska ustanova koja, slijedeći općeprihvaćene ciljeve društva i načela stručnog rada, odabire, nabavlja, obrađuje, u fizičkom i obavijesnom

⁵ Stipanov Josip. Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti. Str. 175.

⁶ Citat preuzet sa sljedeće internetske stranice: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130>; (pristupljeno 01.09.2015.)

smislu sređuje te čuva i daje na korištenje knjižničnu građu, a preko organiziranih službi pruža raznolike usluge aktivnim i potencijalnim korisnicima.“⁷

2.3. Hibridna knjižnica

S obzirom da sam dala opću definiciju knjižnice, želim pojasniti i pojam hibridne knjižnice koji stoji u naslovu moga rada. Koncept hibridna knjižnice zasnovan je na „svijesti o važnosti neposrednog pristupa informacijama i informacijskim izvorima ne samo u prostorima knjižnice već i u učionicama, čitavom kampusu te domovima korisnika, knjižnice i druge informacijske službe sveučilišta koje se pretvaraju u aktivan čimbenik procesa poučavanja, obrazovanja i istraživanja. Knjižnice preuzimaju temeljnu ulogu u procesu učenja na daljinu, navlastito u odnosu na izgradnju i održavanje elektroničkih zbirki.“⁸ Navedeni citat odnosi se u jednom dijelu na sve hibridne knjižnice, bilo da je riječ o nacionalnim, visokoškolskim, školskim, općeznanstvenim, specijalnim ili narodnim knjižnicama. No, kako su predmet moga zanimanja narodne knjižnice, a ne sveučilišne, smatram da je potrebno dati jedno šire pojašnjenje kako bi to trebale izgledati hibridne narodne knjižnice.

2.4. Narodna knjižnica

Kako je glavni predmet mog interesa u ovom radu poslovanje narodnih knjižnica u digitalnom vremenu, što je zahtjevalo anketiranje ravnatelja narodnih knjižnica na odabranom području, poslužila sam se neizbježnim priručnikom kako za ravnatelje i djelatnike knjižnica, tako i studente knjižničarstva kako bih što bolje prikazala misiju narodne knjižnice. Riječ je, naravno o drugom, nadopunjenom izdanju *IFLA–inih Smjernica za narodne knjižnice*, čiji je prijevod izdalo Hrvatsko knjižničarsko društvo. Na samom početku, želim podsjetiti na zadaće i potrebe koje bi svaka narodna knjižnica kako u Hrvatskoj tako i u svijetu trebala ispuniti i prema njima poslovati. Kako je navedeno na samom početku priručnika prema IFLA–inom i UNESCO–ovom *Manifestu za narodne knjižnice* iz 1994. godine „narodna knjižnica kao lokalni prilaz znanju osigurava osnovne uvjete za cjeloživotno učenje, neovisno odlučivanje i kulturni razvitak pojedinca i društvenih skupina.“⁹ Iz ovog proizlazi da je jedna

⁷ Citat preuzet s internetskog izdanja knjige koje se nalazi na sljedećoj stranici:
<http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>; (pristupljeno 01.09.2015.)

⁸ Citat preuzet sa sljedeće internetske stranice: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/3.html>;
(pristupljeno 01.09. 2015.)

⁹ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

od prvih zadaća koje treba ispuniti omogućiti obrazovanje svojim korisnicima, a u *Manifestu* je ta zadaća opisana kao „podupiranje osobnog obrazovanja za koje se odlučuje pojedinac kao i formalnog obrazovanja na svim razinama.“¹⁰ U nastavku se napominje kako narodna knjižnica treba osigurati neposredan pristup informacijama i mogućnost za osobni razvoj, što ću detaljnije objasniti kroz pojam hibridne narodne knjižnice. Ono na što još želim skrenuti pažnju i što smatram ključnim za opstanak i razvoj narodnih knjižnica u budućnosti jest njezina kulturna i društvena uloga. „Narodna knjižnica ima važnu ulogu osiguravanja žarišta kulturnog i umjetničkog razvoja zajednice te pomaganja pri oblikovanju i održavanju kulturnog identiteta zajednice. To se može postići u suradnji s odgovarajućim lokalnim i regionalnim organizacijama, pružanjem prostora za kulturne aktivnosti, organiziranjem kulturnih programa i brigom da kulturni interesi budu zastupljeni u fondu knjižnice.“¹¹ Kako ćemo vidjeti u razmišljanjima ravnatelja narodnih knjižnica o njihovoj budućnosti u digitalnom vremenu svi su naglasili upravo njihovu društvenu ulogu, na način da „narodna knjižnica ima važnu ulogu i kao javni prostor i mjesto okupljanja. To je posebno važno u zajednicama gdje postoji vrlo malo drugih mjesta na kojima se ljudi susreću. Stoga se ponekad naziva i "dnevnom sobom zajednice". Koristeći knjižnicu za istraživanje, obrazovanje ili raznonodu, korisnici istovremeno stupaju u neformalne veze s drugim članovima zajednice i stječu pozitivna socijalna iskustva. Knjižnice trebaju biti građene i opremljene tako da potiču društvene i kulturne aktivnosti koje podupiru interese zajednice.“¹² Naglasak stavljam na knjižnicu kao *dnevnu sobu zajednice*, ali i pojam koji možemo sve više čuti i koji se i u *Smjernicama* spominje, *knjižnica bez zidova*. Riječ je o tome da knjižnica svoje usluge i sadržaj ponudi i van prostorija knjižnica, takav način poslovanja ostvaruje se putem mrežnih stranica narodnih knjižnica, od kojih neke uistinu nude obilje sadržaja i usluga svojim korisnicima. Smatram da je uistinu postalo nužno da svaka narodna knjižnica ima funkcionalnu i pravovremeno ažuriranu stranicu s obzirom na zahtjeve i navike korisnika u digitalnom vremenu.

2.5. Hibridna narodna knjižnica

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu i Hrvatski zavod za knjižničarstvo izdali su u veljači 2013. godine *Strategiju razvoja Narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do*

¹⁰ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 16.

¹¹ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 20.

¹² IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 21.

2015. godine. točnije nacrt prijedloga u kojem navode kako su „narodne knjižnice podrška demokratskim odrednicama svakog društva, dio su nacionalne kulture koji njeguje multikulturalizam te stoga imaju svoj regionalni i globalni aspekt zagovarajući i provodeći načelo jednakog pristupa objavljenim informacijama i informacijskim izvorima – doprinose zajednicama kojima služe i omogućuju pristup širokom spektru znanja, ideja i mišljenja. Narodne knjižnice trebaju djelovati zaštićene od svakog oblika cenzure.“¹³ U nastavku teksta pod glavnim načelima strategije navedene su glavne djelatnosti narodne knjižnice koje ujedno opisuju i karakteristike hibridne narodne knjižnice. Njezine glavne zadaće su „pružanje usluga i osiguravanje građe na različitim medijima kako bi zadovoljila obrazovne i informacijske potrebe za osobnim razvojem i učenjem, uključujući i potrebe vezane za slobodno vrijeme, kako pojedinaca tako i skupina stanovništva. Imaju važnu ulogu u razvoju i izgrađivanju demokratskog društva. Narodne knjižnice trebaju biti svima dostupan posrednik koji omogućuje pristup znanju, u tiskanom ili drugim oblicima (multimedija, internet) te formalnom i neformalnom obrazovanju odnosno procesima učenja na svim razinama. Većina narodnih knjižnica pruža tek osnovnu tradicionalnu knjižničku uslugu, nemaju zadovoljavajuće knjižnične zbirke građe na suvremenim medijima, a jedan dio knjižnica ne osigurava pristup internetu.“¹⁴

Potaknuta iskustvom koje sam imala tijekom školovanja vezano uz boravak u knjižnicama, te obogaćena znanjem koje sam stekla na predavanjima tijekom diplomskog studija knjižničarstva, odlučila sam se na istraživanje poslovanja narodnih knjižnica u digitalnom vremenu na području Primorsko-Goranske županije. Misao vodilja kao uskoro diplomirane knjižničarke jest bila kako možemo unaprijediti poslovanje naših narodnih knjižnica i izdignuti ih na novu razinu koja će u potpunosti zadovoljiti zahtjeve digitalnog vremena, ali prije svega potrebe korisnika, koji su sve više vezani uz blagodati koje im nudi *online* svijet i sve manje osjećaju potrebu za odlazak u knjižnice.

¹³ Strategija razvoja Narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine. Zagreb: Nacionalna i Sveučilišna knjižnica Zagreb i Hrvatski zavod za knjižničarstvo, 2013., na sljedećoj internetskoj stranici: <http://www.hkdrustvo.hr/>; (pristupljeno 02.09.2015.)

¹⁴ Strategija razvoja Narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine. Zagreb: Nacionalna i Sveučilišna knjižnica Zagreb i Hrvatski zavod za knjižničarstvo, 2013., na sljedećoj internetskoj stranici: <http://www.hkdrustvo.hr/>; (pristupljeno 02.09.2015.)

3. IZAZOVI DIGITALNOG VREMENA

„Razvoj informacijskih tehnologija napreduje velikom brzinom i na svim poljima. Mnogi znanstvenici, rukovoditelji, informatičari, biznismeni i stručnjaci tvrde da su promjene izazvane novim tehnologijama revolucionarne te da će potaknuti duboke preobrazbe u društvu. Fizička lokacija postat će nevažna. Sve će se više aktivnosti pri radu, učenju, trgovanju i komuniciranju odvijati pomoću informacijskih tehnologija. Pristup online informacijskim izvorima pružiti će dosada neviđene mogućnosti. Tiskane će publikacije većinom nestati; elektroničke će publikacije i distribucija postati pravilo. Knjižnice, arhivi, muzeji, izdavačke kuće, knjižare, škole, sveučilišta i druge ustanove koje se oslanjaju na predmete u fizičkom obliku, radikalno će se izmjeniti ili nestati. Predviđaju se fundamentalne promjene u odnosima između tih ustanova jer autori sve manje ovise o izdavačima, oni koji potražuju informacije sve su neovisniji o knjižnicama, a sveučilišta sve manje ovise o vrednovanju obrazovanja na temelju tradicionalnih oblika publiciranja. Mreže će unaprijediti trgovinu, poboljšati obrazovanje, povećati međuljudsku komunikaciju, omogućiti iznimno dobar pristup informacijskim izvorima i ljudskim znanjima te pospješiti ekonomsku ravnopravnost.“¹⁵

Započela sam ovo poglavlje citatom iz knjige *Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu*, autorice Christine Borgman, iz razloga jer smatram kako je u ovih par rečenica sažeto sve što nam je donijelo i što će nam donijeti digitalno vrijeme. Naime, tijekom nastanka ovog rada upravo mi je spomenuta knjiga olakšala da svoje ideje i očekivanja lakše objedinim i oblikujem u formu koja će biti u okvirima zahtjeva diplomskog rada. Što se od navedenih promjena, uistinu već dogodilo? Iako navedeni citat zvuči zastrašujuće za one koji rade na pozicijama koje će biti ugrožene nadolazećim valom, to i nije tako. U vrijeme pisanja ove knjige, bila sam desetogodišnjakinja koja niti je imala mobilni uređaj niti pristup internetu, štoviše svoj prvi mobilni uređaj dobila sam par godina kasnije, a računalo i pristup internetu tek na početku srednje škole. Za današnju generaciju to bi bilo nepojmljivo. Isto tako još na početku svog fakulteta nisam imala povezan *gmail* na mobilnom uređaju, pa se znalo dogoditi da ponekad odem na predavanje koje je ranije otkazano *mailom* koji ja nisam vidjela. Za potrebe pisanja ovog rada iako sam se dobrim dijelom koristila internetom u potrazi za literaturom i

¹⁵ Borgman, Christine L. *Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu*, Zadar: Naklada Benja, 2002. Str. 2.

informacijama, i dalje sam većinu svoje literature pronašla u narodnoj i sveučilišnoj knjižnici. Poanta ovog mog osobnog informacijskog razvoja jest da petnaest godina od nastanka ove knjige svijet u kojem ja živim i dalje nije toliko daleko odmaknuo da bi u potpunosti nestale knjižnice, sveučilišta ili muzeji. Niti je tiskana publikacija u potpunosti zamijenjena elektroničkom. Štoviše, i dalje sve to imamo i obilato koristimo. No, da, informacijske tehnologije su unaprijedile naše živote, pojednostavnile i olakšale nam svakodnevni život i rad. No, što je s knjižnicama? Što je s narodnim knjižnicama? Nasreću, iako je prethodni citat najavio njihovo potpuno nestajanje, one su i dalje ovdje, ali nažalost mnoge od njih još uvijek nisu uskladile svoje poslovanje sa zahtjevima digitalnog vremena. I tu je i moj početni razlog za brigu i želju da potaknem promjene. Narodne knjižnice mogu samo napredovati ukoliko uključe prednosti informacijskih tehnologija u svoj svakodnevni rad, vidjet ćemo to i u kasnijoj analizi u mišljenjima ravnatelja. Svjesni su da im informacijsko doba samo može olakšati poslovanje i proširiti mogućnosti. No, mnogo je razloga zbog kojih narodne knjižnice u Hrvatskoj, točnije na području Primorsko-Goranske županije gdje sam ja provela svoje istraživanje, stagniraju, neke od tih razloga iznijeti ću u nastavku.

Borgman je u svojoj knjizi iznijela moguće scenarije razvoja društva u novom informacijskom dobu, tako imamo „znanstveno-fantastični scenarij, u kojemu tehnologija kontrolira sva područja svakodnevnog života pa nastaje policijska država u kojoj se svaka aktivnost prati, scenarij preživljavanja u kojemu neka katastrofa uništi svu tehnologiju pa nastaju nova, netehnološka društva. Takvi su scenariji očigledno neuravnoteženi i nevjerovatni pa se mogu odbaciti. Odabir revolucijskog scenarija diskontinuiteta ili evolucijskog scenarija kontinuiteta, prethodno opisanih, problematičniji je. Svaki scenarij ima svoje vrijednosti i predmet je znanstvenog istraživanja i rasprava upućenih javnosti.”¹⁶ Kao što vidimo iz navedenog citata postoji jasno više scenarija, i uistinu postoje grupacije ljudi koje su potpuno zanesene tehnološkim novitetima, da vjeruju u prvi navedeni scenarij. Isto tako, postoji sve više pojedinaca koji prekidaju svaku vezu s tehnologijom, sele u prirodu i vraćaju se stotinama godina unazad, prije bilo kojeg tehnološkog otkrića. Što je realno očekivati? U početku pisanja svoga rada priklonila sam se teoriji scenarija za koju se odlučila i Borgman, a koja kaže da se „budućnost krije negdje između scenarija diskontinuiteta i scenarija kontinuiteta. Informacijska tehnologija omogućuje razne nove aktivnosti i nove načine obavljanja starih aktivnosti. No, ljudi ne odbacuju svoje stare navike i djelovanja

¹⁶ Borgman, Christine L. Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu. Str. 3.

dolaskom svake nove tehnologije, niti se tehnologije stvaraju bez da postoje određena očekivanja o tom kako će se primijeniti. Vjerovatni scenarij nije niti revolucija ni evolucija, već koevolucija informacijske tehnologije, ljudskog ponašanja i organizacija. Ljudi odabiru i koriste tehnologije koje postoje i koje im služe u njihovom radu i za ostvarenje njihovih ciljeva. Kada ih koriste, prilagođavaju ih svojim potrebama, često na načine koje nisu predvidjeli oni koji su te tehnologije oblikovali.“¹⁷ Dakle, danas se nalazimo u eri digitalnog vremena kada su ljudi, u ovom slučaju korisnici knjižnica djelomično usvojili nove tehnologije, ali u većoj mjeri zadržali stari način ponašanja i pronalaženja potrebnih informacija.

3.1. Digitalne knjižnice

No, kada govorimo o narodnim knjižnicama, informacijski razvoj je proces u tijeku, koji zahtijeva još mnogo rada i truda, financijskih ulaganja, ali i stručnog obrazovanja knjižničnog osoblja. Na samom početku digitalne ere u knjižničarstvu 90-tih 20. stoljeća najprije je digitaliziran katalog. Danas kada govorimo o napretku knjižnica u digitalnom vremenu sve češće se može čuti izraz digitalna knjižnica, mnogi se pitaju je li to knjižnica koja će upotpunosti zamijeniti knjižnicu kao stvarnu ustanovu kakvu sada poznajemo. Sljedeća definicija najbolje opisuje pojam digitalnih knjižnica riječima da su to „skupovi elektroničkih izvora i s njima povezanih mogućnosti za stvaranje, traženje i korištenje informacija. U tom smislu one su nastavak i poboljšanje sustava za informacijsko pohranjivanje i pronalaženje koji upravljaju digitalnim podacima u svim medijima (tekst, slika, zvuk; statične ili dinamične slike) i postoje u distribuiranim mrežama. Sadržaj digitalnih knjižnica uključuje podatke, metapodatke koji opisuju različite vidove podataka (npr. način predstavljanja, autor, vlasnik, prava umnožavanja) i metapodatke koji se sastoje od veza na druge podatke koji mogu pripadati digitalnoj knjižnici ili nekom izvoru izvan nje.“¹⁸ Dakle, najjednostavnije rečeno digitalne knjižnice su proširene online verzije postojećih knjižnica, kojima za razliku od dosadašnjih pristupamo putem interneta i neograničeno, upravo na mrežnim stranicama knjižnica. To je dobro iz nekoliko razloga. Prvo, jer se na taj način čuva građa i u drugom obliku, osim na papiru, za koji znamo da je sve više i više podložan

¹⁷ Borgman, Christine L. Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu, str. 3

¹⁸ Borgman, Christine L. Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu, str. 35.

propadanju, a i zbog nemogućnosti većeg prostora, dolazi do prenatrpanosti spremišta knjižnica. Drugo, sloboda koju korisnici time dobivaju. Ne samo da su neograničeni i mogu pristupiti građi bez obzira na vrijeme ili mjesto na kojem se nalaze, već mogu koristiti i građu koja se inače ne može iznijeti za posudbu van prostorija knjižnice, zbog svoje materijalne vrijednosti, ali i starosti. Riječ je o građi koju, kako ćemo vidjeti u nastavku knjižnice prvu digitaliziraju, građi zavičajne zbirke.

3.2. Digitalne knjižnice u Hrvatskoj

U sklopu knjižničarskog kolokvija, pod vodstvom profesorice Silić Švonje, imali smo prilike pobliže se upoznati s procesom digitalizacije u Hrvatskoj, i pomoću programa *Omeka* izraditi vlastiti primjer digitalne knjižnice.

Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe te projekt „Hrvatska kulturna baština“ započeo je s radom pod vodstvom radne grupe koju je odobrio ministar kulture 29. lipnja 2005. godine. Tijekom iduće dvije godine radna se grupa sastajala nekoliko puta, no nije otišla dalje od početne namjere kojom je potaknula knjižnice na digitalizaciju knjižnične građe, koju one danas provode na vlastitu inicijativu.

Iako se u projekt digitalizacije kulturne baštine u Hrvatskoj krenulo odlučno, i otvoren je portal www.kultura.hr, stanje danas deset godina kasnije i nije suviše obećavajuće, barem što se tiče funkcionalnosti samog portala kao mjesta koje bi trebalo biti ažurirano i nadopunjavano najnovijom građom. A vidjet ćemo i u kasnijoj analizi narodnih knjižnica na području Primorsko-Goranske županije kako ni one ne provode digitalizaciju sukladno očekivanjima koja su postavljena pred njih pokretanjem projekta.

Portal www.kultura.hr je projekt koji je zamišljen na način da se njime „potakne stvaranje novog digitalnog sadržaja, poboljša njegova dostupnost i vidljivost te promicanje sustavnog i ujednačenog pristupa digitalizaciji građe u kulturnim ustanovama.“¹⁹ Danas, kada se pristupi tom portalu naići ćemo samo vijesti koje datiraju još iz vremena kada je sam projekt pokrenut. Točnije, zadnja aktualna obavijest u novostima na portalu datira iz 2011. godine kada je upućen poziv na predstavljanje projekta Digitalizacije zavičajne kulturne baštine – Digitalizirane knjige iz zbirke Warasdiniensia. Isto tako, želimo li pogledati dosada digitalizirane dostupne zbirke naići ćemo na praznu stranicu koja ne vodi dalje.

¹⁹ Podatci o portalu www.kultura.hr dobiveni su sa sljedeće internetske stranice: <http://www.kultura.hr/Novosti>; (pristupljeno 07.09.2015.)

Dakle, gdje je stala digitalizacija kulturne baštine u Hrvatskoj? Proces digitalizacije kulturne baštine u Hrvatskoj relativno je stagnirao do ulaska Hrvatske u Europsku uniju 1. srpnja 2013. godine. Tada dolazi do određenih promjena. Naime, kao što je portal www.kultura.hr mjesto gdje bi se trebala pohranjivati digitalizirana građa na području RH, tako je portal *Europeana* mjesto gdje se nalazi prema podacima koje smo dobili na predavanju kod profesorice Silić Švonje ukupno 42 milijuna digitaliziranih objekata, od kojih je iz Hrvatske 65 372 objekata. No, hrvatska je realnost takva da se ona trenutno nalazi u „strategiji digitalizacije do 2020. godine, a sustavna će infrastruktura dobiti EU potporu tek 2016. godine. U NSK-a su stvoreni preduvjeti za domenski agregator za knjižnice putem ugovora za *Europeana* s *The European Library*.“²⁰

3.2.1. Metelgrad

Za vrijeme istraživanja za potrebe ovog rada prošla sam uistinu mnogo stranica koje su bile naslovljene kao digitalne knjižnice, većina ih je bila neažurirana, zastarjela u vizualnom, ali i tehnološkom smislu, ili jednostavno nije nudila ništa od najavljenog materijala. Ali portal odnosno objedinjena digitalna knjižnica Hrvatske *Metelgrad* je svakako zanimljiv primjer. Kako stoji u opisu riječ je o „prvom virtualnom gradu koji objedinjuje najveću digitalnu knjižnicu *Metelwin Digital Library*, korisnike najpopularnijeg programskog proizvoda za knjižničarstvo *Metelwin*, prvi hrvatski internet sajam knjiga 'Knjiga na mreži', najveći i najdetaljniji hrvatski katalog biografija autora i poznatih osoba te sve druge usluge i proizvode koji bi posjetiocima *Metelgrada* mogli biti zanimljivi.“²¹

Portal nudi nekoliko kategorija na pregled: Skupni katalog OPAC-a, Digitalnu knjižnicu i čitaonicu, Usluge i proizvode, Sajam knjiga, te Katalog autora. S obzirom da je predmet mog interesa digitalna knjižnica, daljnje istraživanje baziralo se samo na tome. Dakle, riječ je kako stoji u opisu o najvećoj digitalnoj knjižnici u Hrvatskoj, koja nudi na pregled više od 800.000 besplatnih strana knjiga, novina, časopisa, magistarskih radova, razglednica i druge građe. Ulaskom na odabranu opciju prikazuje se popis prethodno navedenih kategorija.

²⁰ Podatci dobiveni na predavanju u sklopu Knjižničarskog kolokvija (Diplomski studij knjižničarstva). Predavanje održano 21.05.2015., profesorica Andrea Silić Švonja.

²¹ Podatci o digitalnoj knjižnici Metelgrad dobiveni sa sljedeće internetske stranice: <http://library.foi.hr/metelgrad/>; (pristupljeno 08.09.2015.)

Odlučila sam se istražiti prvo knjige, s obzirom da me zanima koja je građa i kojih knjižnica digitalizirana. Ono što želim još napomenuti prije nego li krenem s opisom, jest da svaka kategorija ima kratki uvod i opis procesa nastanka. Tako je za knjige napomenuto kako je najveći broj dostupnih knjiga, očekivano, potekao iz zavičajnih i zaštićenih zbirki niza knjižnica, ustanova i privatnih biblioteka. Ulaskom u kategoriju dobivamo pregled dostupnih digitalnih knjižnica za pretragu, to su: Gradska knjižnica Varaždin (Zavičajna zbirka Metel Ožegović), potom POINT d.o.o. Varaždin (zbirka koja nosi naziv prema firmi koja je izradila sve dostupne digitalne zapise, i koja nudi privatnu zbirku s digitalnim zapisima), Opća bolnica Varaždin (stručna medicinska literatura) te Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

U kategoriji novina i časopisa navedene su već spomenute knjižnice, ali i popis ostalih novina iz drugih gradova kao što su primjerice Vinkovci, Koprivnica, Bjelovar, Ludbreg, Đurđevac, i drugi.

Zbirka razglednica donosi ulazak na posebnu stranicu koja nudi pregled pet zbirki s područja Koprivnice, Varaždina i Hvara.

I naposljetku imamo pregled bibliografija, koje su pravi primjer digitalizacije knjižnične građe, s obzirom da donose popis bibliografija popraćen skeniranim primjerkom iste, koji je moguće pregledavati kao da je riječ o stvarnom primjerku knjige koji dobijemo pri posudbi u knjižnici. Riječ je o visokoj kvaliteti prikaza koja ukazuje na to da je zadatak odrađen stručno.

Napomenula bih kako su stranice *Metelgrada* trenutno u fazi nadogradnje serverskog sustava, što je vjerojatno povezano s općenitom nadopunom novo digitalizirane građe.

I na samom kraju svakako trebamo spomenuti još nekoliko dobrih primjera digitalnih knjižnica. To je svakako NSK-a koja je dosada digitalizirala stare novine i časopise te izložbu A. G. Matoša. Potom HAZU koji je digitalizirao Gliptoteku i djela starijih hrvatskih pisaca, kao i zbirku doktorskih disertacija, djela iz Grafičke zbirke, karte i stare knjige. Svakako treba spomenuti i portal Hrčak koji je mnogim studentima pa tako i meni tijekom studiranja bio dobar izvor literature za seminarske radove.

3.3. Digitalne knjižnice u svijetu

S obzirom da se u Hrvatskoj tek u 2016. godini očekuje da uz pomoć EU financijskih sredstava dođe do pomaka na polju digitalizacije kako knjižnične građe, tako i arhivske i muzejske, izdvojiti ću par svjetskih primjera digitalizacije. Riječ je o primjerima digitalnih knjižnica na koje sam najčešće nailazila tijekom čitanja literature.

3.3.1. Međunarodna dječja digitalna knjižnica (*International Children's Digital Library*)

S obzirom da sam tijekom studija knjižničarstva pisala o tome kako je važna uloga knjižnice u poticanju čitanja i stvaranja čitalačkih navika kod djece i mladih, projekt Međunarodne dječje digitalne knjižnice iznimno mi se svidio i željela sam ga uvrstiti na prvo mjesto dobrih primjera digitalnih knjižnica svijeta. Činim to iz razloga koji će mnogima zvučati kao uobičajena i prečesto korištena fraza kako na mladima svijet ostaje. No, to je uistinu tako. Ljudi koji su danas u svojim 20-tim godinama ostvarili su svoje veze s knjigom i knjižnicom i za njih nema brige jer je riječ o generacijama koje su odrastale uz čitanje i stekli su tu hvalevrijednu naviku. S druge strane, današnja djeca su djeca koja su rođena u eri digitalnog vremena i koja se prije i negoli progovore i počnu čitati susreću s raznim blagodatima tehnologije. Stoga je važno da postoji upravo zahvaljujući tehnologiji mjesto na internetu koje okuplja dječju literaturu širom svijeta i dopušta im neograničen i besplatan pristup. Osim toga, glavna misao vodilja pokretača ovog projekta je bila da „obitelji koje sele iz Kenije u Finsku, Meksika u Brazil, ili pak iz Vijetnama u Kaliforniju često ostavljaju iza sebe u domovini knjige na materinjem jeziku. U novim domovinama im je gotovo nemoguće pronaći dječje knjige koje govore o njihovoj kulturi i koje su pisane na njihovom jeziku. I stoga mnoge generacije djece odrastaju bez mogućnosti učenja o svojoj domovini i kulturi u stranoj im zemlji. Stoga je dužnost Međunarodne dječje digitalne knjižnice da pruži djeci i roditeljima mjesto gdje će moći pronaći zbirku knjiga nastalih diljem svijeta.“²² I Hrvatska je posredništvom NSK-a uključena u taj projekt, štoviše prva je u svijetu „odgovorila na poziv za suradnju i poslala izabrane knjige i slikovnice na digitalizaciju. Naslovi hrvatske dječje književnosti koji su dosada digitalizirani u okviru ovog projekta su: *A zašto ne bi* (Grigor Vitez), *Koko i duhovi* (Ivan Kušan), *Plavo nebo* (Andrea Petrlik Huseinović), *The Blue Sky* (Andrea Petrlik Huseinović), *Poruka* (Vjekoslav Vojo Radoičić), *Potjeh* (Ivana Brlić Mažuranić), *Priče* (Sida Košutić), *Regoč* (Ivana Brlić Mažuranić), *Priča o kravati* (Božidar

²² Podatci o Međunarodnoj dječjoj digitalnoj knjižnici dobiveni su sa sljedeće internetske stranice:

<http://en.childrenslibrary.org/>; (pristupljeno 08.09.2015.)

Prosenjak), *Ciconia Ciconia* (Andrea Petrlik Huseinović), te *Isusu za rođendan* (Milka Tica).²³

U kontekstu takvih razmišljanja održan je i stručni skup „Dječje knjižnice – iskorak u virtualno“, 27. ožujka 2015. godine u Knjižnici Medveščak Knjižnica Grada Zagreba, a u organizaciji Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD-a i Knjižnice Medveščak. Skup je bio „posvećen iskoraku knjižnica u virtualni prostor, ususret mladim korisnicima koji tamo često borave. Potaknute promjenama koje donosi brz razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija, knjižnice nastoje prilagoditi postojeće te stvarati nove usluge koje će odgovarati naraštajima odraslima uz računala i internet.“²⁴ Izdvojila bih nekoliko pozitivnih primjera kako knjižnice približiti djeci i mladima koje su unutar svojih izlaganja predstavili knjižničari diljem Hrvatske. Tako je Renata Dobrić iz Gradske knjižnice Kaštela opisala kako je društvena mreža Facebook korištena za poticanje čitanja kod djece i mladih u vidu stvaranja Facebook grupe nazvane „Ljetno natjecanje u čitanju 2014.“ putem koje su se mladi poticali na čitanje tijekom ljetnih praznika. Svakako su pozitivni primjeri mrežna stranica čitateljskog kluba *Knjigotron*, koji je u svom izlaganju predstavila Ana Pavlek iz Dječje knjižnice Marina Držića Knjižnica Grada Zagreba ili blog *Tragači* koji na jednom mjestu okuplja mlade iz čitave Hrvatske koji vole čitati knjige i o pročitanim raspravljati. Smatram da je riječ o vrlo poticajnom skupu, koji je mnogim knjižničarima, kako narodnih, tako osobito i dječjih knjižnica ukazao u kojem dalje smjeru trebaju razvijati svoje poslovanje s djecom i mladima.

3.3.2. Digitalna knjižnica Slovenije

S obzirom da je Slovenija često spominjana kao država u regiji koja predvodi u knjižničarstvu, odlučila sam ovdje prikazati upravo primjer njihove digitalne knjižnice. Vizualno, ali i sadržajem knjižnica podsjeća na američku digitalnu knjižnicu o kojoj ću više reći u nastavku. Digitalna knjižnica Slovenije zamišljena je na način da na jednom mjestu objedini kulturno nasljeđe svoje domovine. Štoviše u objašnjenju svog poslanja navode da „žele osigurati dugoročnu zaštitu nacionalnog kulturnog bogatstva u digitalnom obliku na

²³ Podatci o hrvatskom učešću u projektu Međunarodne dječje digitalne knjižnice dobiveni su sa sljedeće internetske stranice: <http://stari.nsk.hr/Library.aspx?id=450>; (pristupljeno 08.09.2015.)

²⁴ Hrvatsko knjižničarsko društvo, časopis br. 66, srpanj 2015. (01.07.2015.), Skupovi u zemlji i inozemstvu, Stručni skup „Dječje knjižnice – iskorak u virtualno“ (Alice Kolarić), dostupno na sljedećoj internetskoj stranici: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/>; (pristupljeno 08.09.2015.)

način da razvijaju pouzdan digitalni repozitorij u smislu vjerodostojnosti građe. Nadalje, time žele potaknuti sveopći razvoj Slovenije, osobito u socio-ekonomskom smislu.“²⁵ Kao i svaka digitalna knjižnica u svijetu omogućili su neograničen pristup, uz jasno naznačeno poštivanje autorskih prava, što moram naglasiti nisam uočila na stranicama hrvatskog primjera digitalne knjižnice, *Metelgrad*. Digitalna knjižnica Slovenije nudi pretragu na slovenskom i engleskom jeziku, kao i pretragu stranica *Europeane*. Osim što nude na uvid slovensko kulturno bogatstvo, moguće je vidjeti i radove umjetnika drugih zemalja koje su preveli slovenski autori. Tako sam ja u prostor predviđen za pretragu upisala ime našeg književnika Miroslava Krležę i automatski dobila pregled svih radova na temu njegovog imena i djela. Preuzimanje pdf. dokumenta je iznimno jednostavno i ne zahtjeva nikakva dodatna odobrenja. Na takav način bi trebale funkcionirati sve mrežne stranice i digitalne knjižnice, jer čim korisnik naiđe na zahtjeve za dodatnim odobrenjem, on će vrlo vjerovatno odustati od pretrage i usmjeriti svoje istraživanje na druge stranice.

3.3.3. Američka digitalna knjižnica

„Plan razvoja američke digitalne knjižnice počeo je u listopadu 2010. godine na sastanku u Cambridge, MA. Tijekom sastanka 40 vodećih ljudi s područja knjižničarstva, fondacija, akademije, te tehnoloških projekata složili su se kako će zajedno raditi na tome da stvore otvorenu i distributivnu mrežu putem koje će dijeliti online zapise nacionalnog blaga knjižnica, fakulteta, arhiva i muzeja u svrhu educiranja, informiranja i općenito unaprijeđivanja ljudskog znanja.“²⁶ S obzirom da sam ranije navela kako izgled stranica slovenske digitalne knjižnice podsjeća na američke, napomenula bih samo par razlika. Naime, američka digitalna knjižnica nudi pregled više kategorija i mogućnosti za istraživače. Isto tako, pregled online zapisa nije u pdf. obliku već je napravljen tako da u visokoj rezoluciji prikazuje izgled skenirane knjige. Za primjer pretraživanja odabrala sam ponovno hrvatskog književnika, točnije književnicu Ivanu Brlić Mažuranić i naišla na prijevod njenih *Priča iz davnina* na engleskom jeziku, autorice Copeland Fanny, čije ilustracije potpisuje Vladimir Kirin. Smatram da je takav način prikaza mnogo privlačniji onima koji se bave istraživanjem

²⁵ Podatci od digitalnoj knjižnici Slovenije dobiveni su sa sljedeće internetske stranice: <http://www.dlib.si/menu/o%20nas>; (pristupljeno 09.09.2015.)

²⁶ Podatci o američkoj digitalnoj knjižnici dobiveni su sa sljedeće internetske stranice: <http://dp.la/info/about/history/>; (pristupljeno 09.09.2015.)

knjige i koji žele vidjeti kako uistinu izgleda sama knjiga u izvornom obliku, a ne u pdf. kopiji.

3.4. Pitanje autorskog prava

Za kraj poglavlja o izazovima digitalnog vremena i digitalnim knjižnicama, odlučila sam dati odgovor zašto u Hrvatskoj, ali i u svijetu digitalizacija nije zaživjela u potpunosti. Na stranicama Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo stoji sljedeća definicija autorskog prava: „Autorsko pravo je pravo autora u pogledu njegova autorskog djela. Autori djela iz područja književnosti, znanosti i umjetnosti imaju isključivo pravo korištenja svoga djela, a drugima mogu odobriti ili zabraniti korištenje djela. Autor može zabraniti odnosno pod ugovornim uvjetima odobriti umnožavanje, javnu izvedbu, snimanje, emitiranje, prijevod ili prilagodbu svog djela. Autorskim pravom ne štiti se ideja nego autorsko djelo koje je izražaj ideje, bez obzira na vrstu ili kvalitetu izražavanja. Autorsko pravo nastaje samim ostvarenjem djela, i za razliku od većine drugih oblika intelektualnog vlasništva, ne podliježe administrativnim ili registracijskim postupcima.“²⁷ Dakle, iz ove definicije postaje jasno da autor može zabraniti digitaliziranje svog djela i daljnje distribuiranje putem digitalne knjižnice. I upravo je to glavna prepreka, uz financijske i razvojne mogućnosti općenito, za digitalizaciju knjižnične građe. Štoviše, kroz razgovor s jednom od ravnateljica u tijeku provođenja anketnog ispitivanja za potrebe ovog diplomskog rada saznala sam kako se to autorsko pravo manifestira i na drugi način. Tako primjerice *Udruga Zana*²⁸ autorsko pravo štiti i putem naknade koje knjižnice dobivaju za kopiranje knjižničnog materijala. Ta se naknada, koja je uistinu minorna dijeli potom na knjižnicu i autora. Jasno je da se autorsko, kao i bilo koje drugo pravo treba zaštititi, ali na primjeru spomenute knjižnice, koja broji manje od petsto korisnika, i koja i ovako ima male financijske mogućnosti, zaista je neostavarivo takvo pravo provesti u djelo. Smatram kako će se u godinama koje će doći država i ostale odgovorne institucije trebati pozabaviti ovim pitanjem, jer ono koči razvoj knjižnica bar što se tiče digitalizacije građe.

²⁷ Podatci o autorskim pravima dobiveni su na sljedećoj internetskoj stranici: <http://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/>; (pristupljeno 09.09.2015.)

²⁸ Više o samoj udruzi dostupno na sljedećoj internetskoj stranici: <http://www.udrugazana.hr/>

4. POSLOVANJE NARODNE KNJIŽNICE U DIGITALNOM VREMENU

4.1. Općenito o poslovanju narodne knjižnice

U već spomenutim *IFLA-inim i UNESCO-ovim Smjernicama za narodne knjižnice* dane su jasne upute svima koji su uključeni u vođenje poslovanja narodnih knjižnica. S obzirom na izazove digitalnog vremena koji su pred njih stavljeni, smatram korisnim istaknuti koji su to segmenti koje *Smjernice* ističu i koje smatram osobito važnima za današnje vrijeme.

Krenimo redom. Kao što sam već ranije spomenula narodne knjižnice su financirane od lokalne i državne samouprave. No, „postoje mnogobrojni modeli odnosa narodnih knjižnica i vlasti. Zakoni kojima se reguliraju njihove aktivnosti i financiranje također su različiti i složeni. U različitim su zemljama pokrajine, regije, države ili gradovi, potpuno ili djelomično, odgovorni za knjižničnu službu. Kako je narodna knjižnica lokalna služba, za njezin je rad najčešće odgovorna lokalna vlast.“²⁹ Iako postoje i drugi modeli upravljanja i odgovornosti, u svim narodnim knjižnicama na području Primorsko-Goranske županije, odgovornost je na lokalnoj vlasti. I ta odgovornost se odnosi na pitanje raspodjele financijskih sredstava, dok je odgovornost za upravljanje samom knjižnicom na ravnatelju. On ili ona odabire i nagleda sadržaj fonda, programe i usluge koje knjižnica nudi, osoblje koje je zaposleno i sve ostalo vezano za normalan rad jedne društvene ustanove kao što je narodna knjižnica.

Nakon odnosa vlasti i financiranja, druga važna stavka su korisnici. Prije svega kako bi oni bili zadovoljni uslugom knjižnice, ravnatelji trebaju znati pravilno i odgovorno upravljati financijskim sredstvima koja su im dana na raspolaganje. Kada govorimo o pružanju usluga korisnicima, tada to prema *Smjernicama* mogu biti sljedeće usluge: usluge za djecu i mladež (koje sam već ranije istaknula kao važan segment za opstanak knjižnica u digitalnom vremenu), potom usluge za odrasle koje uključuju cjeloživotno učenje, interese ljudi u slobodnom vremenu, informacijske potrebe, aktivnosti zajednice, kulturne aktivnosti te čitanje iz razonode. Ostale usluge namijenjene su skupinama unutar zajednice te specijalnim grupama korisnika.

Iako ovaj segment spominjem kao treći u nizu, smatram ga prvim po pitanju unapređenja poslovanja narodnih knjižnica u digitalnom vremenu. Riječ je o elektroničkim

²⁹ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 31.

mrežama. Kako stoji u *Smjernicama* „narodne knjižnice pomažu stvaranju jednakih mogućnosti i stoga moraju imati sigurnosnu mrežu protiv otuđenja i socijalne isključenosti od tehnološkog napretka tako da postanu elektronički prilaz informacijama u digitalnom dobu. Trebaju osigurati svim građanima pristup informacijama koje su im potrebne na lokalnoj razini, osnovnim informacijama o demokratskom procesu i omogućiti im da na pozitivan način sudjeluju u globalnom društvu.“³⁰ U sklopu 4. dana specijalnog knjižničarstva Hrvatske pod naslovom *Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja* predavanje na temu „*Izazovi za specijalne knjižnice*“ održala je Angela Ćuk. Iako se u svom radu autorica referira konkretno na specijalne knjižnice, smatram kako je u današnjem dobu narodna knjižnica preuzela višestruku ulogu te obavlja i zadaće koje su po području zanimanja namijenjene drugim knjižnicama. Tako se u radu navodi kako je „vrlo važno dobro poznavanje pretraživanja po internetu. Možemo koristiti i znanje koje smo stekli pretraživanjem drugih izvora informacija. Potrebno je kontinuirano praćenje promjena na različitim pretraživačima (npr. Booleovi operatori, sinonimi, relevantni rezultati pretraživanja, ključne riječi, pretraživanje po pojedinim poljima).“³¹ Često korisnici dođu sa zahtjevom da im knjižničar pronade traženu informaciju, čim prije. Ukoliko traženu informaciju ne možemo ponuditi u okvirima narodne knjižnice, dužnost je da istu pokušamo pronaći putem primjerice skupnog kataloga hrvatskih knjižnica *Crolista*, individualnim pregledom kataloga druge knjižnice ili u nekim slučajevima i putem Google pretraživača. Smatram da je to važno iz razloga jer korisniku treba pružiti čim bolju uslugu i pomoć, najčešće je riječ o starijim ljudima ili djeci kojima takva pomoć iznimno puno znači i stvara kod njih povjerenje u knjižničara odnosno narodnu knjižnicu, i razlog da ponovno dođu i koriste njezine usluge.

No, s obzirom da su tehnologije uznapredovale, mnogi knjižničari odnosno knjižnično osoblje imaju poteškoća s takvim zahtjevima koji su postavljeni pred njih. U *Smjernicama* se za knjižnično osoblje (školovani knjižničari, pomoćno neknjižničarsko osoblje, pomoćno knjižničarsko osoblje, stručno neknjižničarsko osoblje, pomoćno osoblje) navode osnovne kvalitete i vještine koje bi svaki knjižnični djelatnik trebao posjedovati, to su „sposobnost pozitivnog komuniciranja s ljudima, sposobnost razumijevanja potreba korisnika, sposobnost suradnje s pojedincima i skupinama u zajednici, znanje i razumijevanje kulturnih raznolikosti, poznavanje sadržaja knjižničnih zbirki i načina pristupa, razumijevanje načela djelovanja

³⁰ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 56.

³¹ Ćuk, Angela. Izazovi za specijalne knjižnice. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 9-17.

javnih službi i njihovo prihvaćanje, sposobnost suradnje s drugim ljudima u pružanju učinkovite knjižnične usluge, organizacijske sposobnosti, uključujući fleksibilnost u prepoznavanju i primjeni novina, vještine timskog rada i vodstva, maštovitost, vizija i otvorenost za nove ideje i djelatnosti, spremnost za primjenu novih radnih metoda kako bi se prilagodio novim situacijama, poznavanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje se mijenjaju.³² Kao što vidimo mnogo je izazova postavljeno pred knjižničare, dodamo li tome i izazove digitalnog vremena, možemo doći do neželjene situacije u kojoj imamo i nezadovoljnog knjižničara te u krajnjoj liniji i korisnika koji opravdano očekuje da dobije traženu uslugu. Upravo zbog toga smatram vrlo važnim da se knjižničari, ali i ravnatelji narodnih knjižnica nastave obrazovati, to jest da budu u procesu doživotnog učenja i samoobrazovanja. Na tu temu se također govorilo na već spomenutom skupu, ovog puta u predavanju Edith Salz iz Njemačke. Na početku svog rada daje jedan vrlo zanimljiv citat za koji smatram da treba biti vodilja u radu ne samo knjižničarima i ravnateljima, već svima ostalima. Citiram „*Učenje je poput veslanja protiv struje. Čim staneš, već si bačen natrag.*“ Salz predlaže da to učenje bude *e-učenje*. Ona govori kako su „knjižničari i informacijski specijalisti u središtu svih procesa prijelaza iz industrijskog u društvo znanja. Danas je neizostavno njihovo djelovanje u prijenosu ključnih kvalifikacija i informacijske pismenosti, kao i njihov udio u doživotnom učenju. Kontinuirane promjene u informacijskoj tehnologiji ne donose samo promjene u onome što učimo već i u segmentu kako učimo. To se ne odnosi samo na knjižničare kao aktere nego i na njih kao sudionike u procesu učenja. Za knjižničare, trajna edukacija je presudna za obavljanje stručnosti i vještina kako bi učili i pomagali korisnicima u novom informatičkom dobu.“³³ Salz daje primjere takvih tečajeva u Njemačkoj, Velikoj Britaniji te Sjedinjenim Američkim Državama. U Njemačkoj je riječ o tzv. *Bibweb-u*, cilj „zajedničkog projekta EKZ Reutlingena (tvrtka za knjižnične službe i usluge) i *Bertelsmann Foundation* je promovirati prihvaćanje online medija u knjižnicama i povećanje primjene i korištenja internetskih usluga u knjižnicama putem diseminiranja ekspertnog znanja. To su isključivo tečajevi temeljeni na webu za knjižničare u Njemačkoj. Tečajevi se sastoje od nekoliko internet modularnih jedinica. Sudionici trebaju biti osposobljeni da novo stečena znanja mogu integrirati u svoj rutinski posao. Moduli su rangirani od osnovnih znanja do kreiranja vlastitih službi i usluga. Sudionici se mogu prijaviti na individualne module ili na

³² IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 79 – 80.

³³ Salz, Edith. E-učenje za knjižničare. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 18-24.

cijele pakete. Za svaki modul dobiva se poseban certifikat, koji košta između 75 i 105 eura. Ti moduli učenja obuhvaćaju hipertekstove, vježbanje, novosti i stalno otvorenu liniju za pitanja. *Bibweb* tečajeve uspješno je završilo više od 1000 njemačkih knjižničara.³⁴ Kada govori o projektima u Velikoj Britaniji tada navodi dva udruženja: CLIP i ASLIB. Prvi je „usmjeren više na tradicionalne službe i usluge. Nudi javne tečajeve, omogućuje kontakte sa ekspertima, tzv. profesionalnim savjetnicima, objavljuju vodiče za najbolje praktičare i promovira informacijske specijaliste kao ključne osobe u procesu doživotnog učenja.“³⁵ Dok je drugi „udruženje više od 2000 institucija i pojedinaca iz oko 70 zemalja svijeta. Svome članstvu nudi širok raspon usluga na području trajne izobrazbe i doživotnog učenja putem brojnih javnih tečajeva iz svih područja upravljanja informacijama. Širok raspon javnih tečajeva i tečajeva koji se zasnivaju na internetskoj tehnologiji standardni su okviri njihovih usluga za članstvo, a postavljene su znatno komercijalnije nego u Njemačkoj.“³⁶ U Sjedinjenim Američkim Državama djeluju dvije organizacije koje u svojim načelima i programima poslovanja postupaju prema sličnim načelima kao europski. To su ALA (*American Library Association*) te SLA (*Special Library Association*).

I naposljetku vrlo važan segment za razvoj narodnih knjižnica u digitalnom dobu jest marketing. „Marketing je pokretačka snaga svake uspješne tvrtke i knjižnice, a obuhvaća četiri glavna pomagala. To su: 1) istraživanje tržišta; 2) segmentacija tržišta; 3) marketinški miks (proizvod, cijena, mjesto i promidžba) i 4) marketinška evaulacija. Ravnatelji knjižnica mogu koristiti ta marketinška pomagala kako bi saznali i razumijeli potrebe svojih korisnika i mogli planirati kako učinkovito zadovoljiti te potrebe.“³⁷ Spomenula sam već koliko je važno da narodne knjižnice budu prisutne na elektroničkim mrežama, štoviše da imaju svoje mrežne stranice, ali i promociju putem društvenih mreža. Ključ uspjeha leži u dobrom marketingu upravo putem tih internetskih servisa. U *Smjernicama* je dan promidžbeni plan koji uključuje neke od upravo spomenutih elemenata. To su primjerice „korištenje tiskanih, elektroničkih i komunikacijskih medija u pozitivne svrhe, postavljanje poveznica na odgovarajuće mrežne

³⁴ Salz, Edith. E-učenje za knjižničare. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 18-24.

³⁵ Salz, Edith. E-učenje za knjižničare. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja. Str. 18-24.

³⁶ Salz, Edith. E-učenje za knjižničare. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja. Str. 18-24.

³⁷ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 98.

stranice i portale, knjižnične mrežne stranice, *podcast* i RSS kanale, društvene mreže kao što su Facebook, Twitter i Youtube, redovito izdavanje i pripremanje popisa građe i letaka, izložke i izložbe, uočljivo postavljanje oznaka u knjižnici i izvan nje, proglašavanje jednog tjedna u godini tjednom knjižnice i druge skupne promidžbene aktivnosti, obilježavanje godišnjica i obljetnica te organiziranje raznih programa i kampanja.³⁸ Uistinu je mnogo načina putem kojih knjižnica može sebe promovirati i unaprijediti svoje poslovanje, osobito u današnje vrijeme. Smatram da marketing nikad nije bio jeftiniji, jer mrežne stranice i društvene mreže su praktički besplatan način oglašavanja i promoviranja, isključimo li troškove koji nastaju prilikom izrade kvalitetne mrežne stranice i dobro vođenog Facebook ili Twitter računa. Uistinu takav način promocije knjižnice vidim kao ključ uspjeha u budućnosti, jer danas ako nešto nije na tzv. mreži, to kao i da se nije dogodilo. Sve nabrojano do sada jesu bili primjeri kako bi narodna knjižnica u idealnim uvjetima trebala voditi svoje poslovanje, u nastavku ću kroz primjer narodne knjižnice na području Primorsko-Goranske županije prikazati kako to zaista izgleda.

4.2. Primjer narodne knjižnice (Gradska knjižnica i čitaonica „Viktor Car Emin“ Opatija)

S obzirom da sam određeno vrijeme provela na praksi u Gradskoj knjižnici i čitaonici „Viktor Car Emin“ u Opatiji, a i njihov sam dugogodišnji član, odlučila sam istu uzeti kao predložak primjera narodne knjižnice na području Primorsko-Goranske županije.

4.2.1. Osnovni podatci

Gradska knjižnica i čitaonica „Viktor Car Emin“ je središnja narodna knjižnica grada Opatije, koja u svojoj nadležnosti ima i četiri ogranka. To su knjižnice Kastav, Lovran, Matulji te Mošćenička Draga. Statistički pokazatelji govore kako središnja knjižnica raspolaže prostorom od 351 m², knjižničnim fondom od 44 321 sveskom koji uključuje posebne zbirke kao što su zavičajna zbirka, zbirka Rikarda Katalinića Jeretova i Marija Glogovića. Broj učlanjenih korisnika jest 2 344, od čega 1854 odraslih korisnika i 490 djece. Broj računala je 14 (6 za korisnike, 6 za osoblje i 2 prijenosna računala), dok je broj pristupnih mjesta za internet 10 (3 za korisnike, 5 za osoblje i 3 prijenosna računala). Ostala oprema koju knjižnica posjeduje jest fotokopirni aparat, TV, DVD, videorekoder te glazbena linija.

³⁸ IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Str. 100.

Fond knjižnice dijeli se na: Fond za odrasle koji uključuje priručnike (enciklopedije, atlase, rječnike), lijepa književnost, stručne knjige, izbor dnevnih novina, tjednici i časopisi, te roditeljska zbirka (knjige iz dječje psihologije i odgoja). Fond za djecu također uključuje priručnike (enciklopedije, atlase, i rječnike), veliki izbor slikovnica i ilustriranih knjiga, lijepu književnost za mlađe i starije školarce, stručne knjige, stripove, časopise za djecu i mlade, didaktičke igre te društvene igre.³⁹

4.2.2. Eksterijer i interijer zgrade

Knjižnica je smještena na atraktivnoj lokaciji, u samom središtu grada, što udovoljava načelima *Smjernica* prema kojima knjižnica treba biti smještena u blizini prometnoga čvora odnosno mjesta gdje se odvijaju sve aktivnosti u zajednici. S te strane knjižnica Opatija i više nego udovoljava zahtjevima. S obzirom da se nalazi odmah iznad glavne ulice u gradu, točno između dva tzv. središta grada Tržnice i Slatine, u neposrednoj blizini svih većih hotela i trgovina te poznate šetnice *Lungo Mare*. Upravo takav eksterijer koji ju okružuje čini ju na ponos gradu Opatiji i svim njenim stanovnicima. U nastavku je slika koja prikazuje vanjski izgled same zgrade.

Slika 1 – Vanjski izgled GK „Viktor Car Emin“ Opatija⁴⁰

³⁹ Osnovni podatci o Gradskoj knjižnici i čitaonici „Viktor Car Emin“ Opatija dobiveni su sa sljedeće internetske stranice: <http://www.gk-opatija.hr/>; (pristupljeno 13.09.2015.)

⁴⁰ Slika preuzeta sa sljedeće internetske stranice: http://www.novilist.hr/Vijesti/Regija/node_1585/Opatijska-Zora-uhvatila-punoljetnost-uz-1.018-odrzanih-skupova; (pristupljeno 13.09.2015)

U prizemlju zgrade nalazi se knjižnica (na slici je strelicom označeno da se na ulazu nalazi znak koji signalizira da je knjižnica na prvom katu), dok su na gornjim katovima smještene prostorije za knjižnično osoblje i ured ravnateljice, te kulturni dom Zora, ali i uredi TZ Grada Opatije i Kvarnera, te uredi 11 tvrtki s područja Liburnije.

Ulaskom u samu zgradu nailazimo na relativno novo uređenje zgrade, koje odgovara svim uvjetima što se tiče očuvanja knjižnične građe, sigurnosti osoblja, ali i pružanja kvalitetne usluge korisnicima. Na svojih 351 m² knjižnica raspolaže velikim hodnikom u kojem je smješten sanitarni čvor, kao i prostor za čistačicu, i odlaganje otpada te spremište. Isto tako uključuje i veliku dvoranu u kojoj se održavaju sati plesa, yoge, razna predavanja i događanja. Sam prostor knjižnice podjeljen je na dva nivoa. Na prvom nivou nalazi se informacijski pult, okružen panoima na kojima su izloženi prijedlozi za čitanje, kao i radovi o obilježavanju važnih događaja kako u povijesti Opatije, tako i same knjižnice. S desne strane nalazi se ulazak u glavni dio fonda koji je podijeljen na svjetsku i hrvatsku književnost, dok se s lijeve strane nalazi ugodan prostor sa stolovima i stolicama gdje korisnici mogu čitati dnevne novine. U stražnjem dijelu tog prostora nalazi se također još jedan dio fonda, koji se većinom odnosi na stručnu literaturu i stariju građu koja nije dostupna za posudbu. Na drugom nivou knjižnice nalazi se odjel za djecu i mlade. Na samom početku nalazi se manji odvojeni prostor za mlade, u kojem mogu učiti, ali i pronaći dio fonda koji bi ih mogao zanimati. U stražnjem dijelu istog prostora nalazi se dječji odjel. S obzirom da je riječ o djeci, on svojom vedrinom i šarolikošću odstupa od ostatka uređenja. Unutar njega je sve prilagođeno dječjem uzrastu, stolovi i stolice su manji, kao i police s knjigama. Ono što je nedavno napravljeno u smislu poboljšanja dječjeg odjela, jest nabava igrački koje se mogu i zadužiti i ponjeti kući na igranje. Zaista mi se svidjela ovakva ideja približavanja najmlađima putem nabave novih igrački i omogućavanjem posudbe istih iz već ranije spomenutih razloga, kako se upravo najmlađima knjižnica treba nastojati približiti. Po pitanju eksterijera i interijera Gradska knjižnica „Viktor Car Emin“ udovoljava svim zadanim načelima.

Slika 2, 3 – Panoi s prijedlozima za čitanje i obilježavanjem povijesnih događaja⁴¹

Slika 4, 5 – Dječji odjel⁴²

⁴¹ Fotografije preuzete s Facebook stranice Gradske knjižnice i čitaonice „Viktor Car Emin“ Opatija: https://www.facebook.com/GradsakniznicaOpatija?hc_location=ufi; (pristupljeno 13.09.2015.)

⁴² ⁴² Fotografije preuzete s Facebook stranice Gradske knjižnice i čitaonice „Viktor Car Emin“ Opatija: https://www.facebook.com/GradsakniznicaOpatija?hc_location=ufi; (pristupljeno 13.09.2015.)

4.2.3. Programski sadržaj

Što se tiče programa koje nudi, knjižnica nastoji ići u korak s vremenom i ponuditi čim raznovrsniji program. Tako u sklopu dječjeg odjela nude pričaonice za predškolce i igraonica na njemačkom jeziku koje se odvijaju svaki tjedan tijekom školske godine. Za odrasle nude tečaj učenja engleskog jezika za umirovljenike, ali i također s obzirom da se u istoj zgradi nalazi i kulturni dom Zora mnoga druga zbivanja kao što su predstavljanja knjiga, predavanja na razne teme i slično.

Segmenti koji ne udovoljavaju zahtjevima digitalnog vremena, kojih su svjesni i ravnateljica i zaposlenici, jesu mrežne stranice i oglašavanje putem društvenih mreža, kao i veća raznovrsnost fonda dostupnog na različitim medijima. Knjižnica ima svoju mrežnu stranicu, koju sukladno potrebi i mogućnostima ažurira knjižničarka zadužena za to područje, no ona je zastarjela i potreban joj je redizajn. Nešto bolja je stranica na društvenoj mreži Facebook, koju su nedavno otvorili, ali to je također daleko od očekivanog.

Gradsku knjižnicu i čitaonicu „Viktor Car Emin“ Opatija izabrala sam kao primjer narodne knjižnice na području Primorsko-Goranske županije jer smatram da prikazuje kako zaista izgleda prijelaz s tradicionalnog poslovanja na poslovanje koje bi trebala imati hibridna narodna knjižnica. Dakle, knjižnica je napravila prvi korak ka digitalizaciji grade time što je digitalizirala pojedina djela iz njihove zavičajne zbirke. No, ta digitalizirana djela nisu ponuđena korisnicima na korištenje. Postavlja se pitanje, čemu onda digitalizacija, ako ta djela nisu vidljiva onima zbog kojih se to i radi. Nadalje, po pitanju mrežnih stranica kao i promocije putem društvenih mreža, iako knjižnica posjeduje mrežnu stranicu i koristi se Facebook računom za promociju, stanje i dalje nije zadovoljavajuće. Kao što ćemo vidjeti da je slučaj i s ostalim knjižnicama na spomenutom području. Mrežne stranice postoje, nude se osnovne informacije o knjižnici, no ne pružaju svojim korisnicima ništa od očekivanih usluga i sadržaja hibridne narodne knjižnice, koji bi omogućio da zaživi pojam *knjižnice bez zidova*. Vidljivo je da se prilagodba ili ne provodi, ili provodi tek toliko da se udovolji pojedinim uvjetima, kako bi se dobilo na potrebnom vremenu.

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Cilj istraživanja

Kako sam već u radu spomenula, provela sam anketno ispitivanje među ravnateljima narodnih knjižnica na području Primorsko-Goranske županije, s ciljem da istražim jesu li i na koji način uskladili svoje poslovanje sa zahtjevima digitalnog vremena. Anketna pitanja su osmišljena u skladu s hipotezama s kojima sam i krenula u pisanje ovog rada. Pretpostavljala sam primjerice da ravnatelji knjižnica nisu poslovanje svojih knjižnica posve uskladili sa zahtjevima digitalnog doba, i da im je prijelaz od nekadašnjeg načina rada na novi, otežan i zahtjevan. Pretpostavka je bila i da prijelaz zahtijeva dodatno obrazovanje i usavršavanje, kako bi mogli izraditi jasan plan djelovanja knjižnica u budućnosti. I naposljetku pretpostavljala sam da se digitalizacija knjižnične građe u narodnim knjižnicama provodi u neznatnom postotku.

5.2. Ispitanici

Planirala sam anketom obuhvatiti prigodni uzorak ispitanika od 16 ravnatelja narodnih knjižnica na području Primorsko-Goranske županije. Odazvalo ih je se 11, tj. 68,75%. U nastavku se nalazi popis knjižnica čiji su ravnatelji pristupili ispitivanju.

- Gradska knjižnica Crikvenica
- Narodna knjižnica *Ivan Žagar* Čabar
- Narodna knjižnica i čitaonica Kraljevica
- Gradska knjižnica i čitaonica Mali Lošinj
- Narodna knjižnica i čitaonica Novi Vinodolski
- Gradska knjižnica i čitaonica "Viktor Car Emin" Opatija
- Gradska knjižnica Rab
- Gradska knjižnica Rijeka
- Knjižnica i čitaonica "Ivan Goran Kovačić" Vrbovsko
- Narodna knjižnica i čitaonica Bribir

- Narodna knjižnica i čitaonica "Halubajska zora" Viškovo

5.3. Anketa

Obrada i provođenje ankete vršeno je pomoću Google.docs formata i putem e-maila poslanog na adrese ravnatelja narodnih knjižnica koje sam preuzela iz dostupnog adresara narodnih knjižnica Primorsko-Goranske županije koji se nalazi na internetskim stranicama matične županijske knjižnice Rijeka⁴³. Ispitivanje se odvijalo od 24. kolovoza 2015. do 10. rujna 2015. godine. U nastavku se nalazi predložak anketnog upitnika.

Ova anketa provodi se u svrhu istraživanja za potrebe diplomskog rada na studiju knjižničarstva Filozofskog fakulteta u Rijeci. Molim Vas da odvojite par minuta i svojim odgovorima omogućite da lakše prikažem u radu kako danas posluju narodne knjižnice u Hrvatskoj.

1. Za početak Vas molim da unesete osnovne podatke o svojoj knjižnici:
 - Prostor knjižnice je veličine _____ m²
 - Fond čini _____ jedinica građe
 - Broj korisnika _____
2. U knjižničarskoj struci proveli ste godina _____, od toga kao ravnatelj/ica knjižnice _____ godina.
3. S obzirom na iskustvo u knjižničarskoj struci, jeste li zapazili da je teže voditi poslovanje knjižnice i ostati konkurentan s obzirom na potrebe digitalnog doba?
 - a) DA
 - b) NE
4. Što korisnici najčešće žele? (Moguće je zaokružiti više odgovora)
 - a) posuditi knjigu
 - b) pročitati novine
 - c) koristiti kompjuter/internet
 - d) koristiti usluge kopiranja, printanja i skeniranja
 - e) odgovore na upite nevezane nužno uz djelatnost knjižnice

⁴³ Adresar narodnih knjižnica Primorsko – Goranske županije dostupan je na sljedećoj internetskoj stranici: <http://gkr.hr/O-nama/Za-knjiznicare/Narodne-knjiznice/Adresar-narodnih-knjiznica-Primorsko-goranske-zupanije>; (pristupljeno 23.08.2015.)

Ostalo:

5. Kako istražujete korisničke potrebe?

- a) anketiranjem
- b) davanjem mogućnosti da se korisnici sami izraze putem sandučića sa željama za čitanje
- c) osobnim promatranjem i razgovorom s korisnicima

Ostalo:

6. Koje ste nove usluge ponudili nedavno u skladu sa zahtjevima digitalnog doba?

- a) modernizirali smo knjižnicu nabavom novih računala, Windows programa te dopustili njihovo slobodnije korištenje u privatne svrhe našim korisnicima
- b) unaprijedili smo naše mrežne stranice, koje ažuriramo ovisno o novim informacijama i programima koje nudimo
- c) pokrenuli smo program informatičkog obrazovanja za starije korisnike
- d) pokrenuli smo program upoznavanja sa online bazama pretraživanja znanstvenih članaka za studente
- e) neke druge, molim navedite koje

7. Jeste li već digitalizirali neke jedinice građe. Ako da, koje?

8. Digitalizirate li građu na zahtjev korisnika?

- a) DA
- b) NE

9. Koliko je realno prema Vašem mišljenju očekivati potpunu digitalizaciju građe u skorije vrijeme u hrvatskim narodnim knjižnicama?

- a) da, realno je očekivati
- b) ne, nerealno je očekivati
- c) ne mogu procijeniti

10. Prema Vašem mišljenju posjedujemo li kao pojedinci koji žive u suvremenom dobu potrebne vještine za snalaženje u online dobu?

- a) DA

b) NE

11. Prema Vašem mišljenju najpouzdaniji način čuvanja građe jest:

- a) u papirnatom obliku
- b) na CD – u ili USB – u
- c) kao master zapis

Ostalo:

12. Prema Vašem mišljenju da li je današnji koncept studija knjižničarstva dobro osmišljen?

- a) DA
- b) NE

13. Nadovezujući se na prethodno pitanje, smatrate li da je današnjim studentima knjižničarstva potrebno više praktične nastave u knjižnicama?

- a) DA
- b) NE

14. Koristite li se društvenim mrežama kao što su Facebook, Twitter za promociju svoje knjižnice i komunikaciju s korisnicima?

- a) DA
- b) NE

15. I za kraj kako Vi vidite budućnost narodnih knjižnica?

Zahvaljujem Vam na odvojenom vremenu. Slobodno me kontaktirajte putem maila grgi.valentina3@gmail.com ukoliko Vas zanima više o samom diplomskom radu, ili imate nekakve sugestije, prijedloge. S poštovanjem, Valentina Grgić

Prilog 1 – Anketni upitnik

5.4. Obrada odgovora

U prvom dijelu ankete ispitanicima su postavljena opća pitanja o njihovoj knjižnici i radnom stažu. Opća pitanja o knjižnici odnosila su se na veličinu prostora knjižnice, broj jedinica građe u fondu, te broj korisnika. Za radni staž trebalo je navesti godine provedene u knjižničarskoj struci općenito, te na mjestu ravnatelja/ice. U nastavku ću u Tablici 1 izložiti odgovore ravnatelja na navedena pitanja.

Naziv knjižnice	Veličina prostora knjižnice	Broj jedinica u knjižničnom fondu	Broj korisnika	Stož/knjižničarska struka	Stož/ravnatelj/ica
Gradska knjižnica Crikvenica	73 m ²	49 599	1157	10	2
Narodna knjižnica Ivan Žagar Čabar	200 m ²	14 000	110	9	5
Narodna knjižnica i čitaonica Kraljevica	250 m ²	26 000	1000	20	18
Gradska knjižnica i čitaonica Mali Lošinj	624 m ²	58 225	2338	19	1,5
Narodna knjižnica i čitaonica Novi Vinodolski	330 m ²	23 000	1145	15	15

Gradska knjižnica i čitaonica "Viktor Car Emin" Opatija	400 m ²	60 000	2000	29	19
Gradska knjižnica Rab	155 m ²	27 210	762	26	10
Gradska knjižnica Rijeka	2238 m ²	333 045	17 620	13	6
Knjižnica i čitaonica "Ivan Goran Kovačić" Vrbovsko	140 m ²	20 176	600	11	7,5
Narodna knjižnica i čitaonica Bribir	400 m ²	25 000	400	11	3
Narodna knjižnica i čitaonica "Halubajska zora" Viškovo	120 m ²	42 000	2800	19	15

Tablica 1 – Opći podatci o knjižnici

S obzirom na veličinu prostora knjižnice samo dvije knjižnice raspolažu prostorom većim od 600 m². To su matična županijska knjižnica Rijeka, koja raspolaže prostorom od 2238 m² te Gradska knjižnica i čitaonica Mali Lošinj s prostorom od 624 m² tj. 18,1% od ukupnog broja navedenih knjižnica. Potom slijede knjižnice s prostorom manjim od 600 m², a većim od 400 m². Takvih knjižnica imamo 3 (27,2%). Knjižnica s prostorom manjim od 400

m², a većim od 100 m² 6 (54,5%). Dok je samo jedna knjižnica s prostorom manjim od 100 m², i to Gradska knjižnica Crikvenica koja ima ukupni fond od 49,599 jedinica građe te 1157 korisnika. Ovakav podatak otvara pitanje reorganizacije knjižnica na području Primorsko-Goranske županije što se tiče omjera veličine prostora i broja jedinica građe u fondu te broja korisnika.

Kada govorimo o broju jedinica knjižnične građe, najveći fond ima razumljivo Gradska knjižnica Rijeka koja se izdiže iznad svih ostalih knjižnica po brojnosti fonda s 333,045 jedinica građe, što je brojnost fonda iznad 300,000 i čini jedini takav primjer u ispitivanju. Najbliže tomu su Gradska knjižnica i čitaonica Mali Lošinj i Gradska knjižnica i čitaonica "Viktor Car Emin" Opatija s brojem jedinica knjižnične građe preko 50,000 što čini 18,1% u istraživanju brojnosti fonda. Knjižnica s fondom manjim od 50,000 jedinica knjižnične građe, ali većim od 20,000 u ovom istraživanju je 7 tj. 63,6% što predstavlja prosjek građe u knjižnicama. I naposljetku Narodna knjižnica *Ivan Žagar* Čabar koja ima 14,000 jedinica i predstavlja knjižnicu s najmanjim fondom.

Napomenula bih još i kako je troje ispitanika navelo građu koja ne spada u knjižničnu, ali je zabilježena kao dio fonda. To su Gradska knjižnica Crikvenica koja ima 552 jedinice audio-vizualne građe; Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski s 1850 DVD-ova; te Gradska knjižnica Rab s 1464 jedinice općenito neknjižnične građe.

I kao posljednji element u općim podacima o knjižnicama pitalo se za broj korisnika. Ovdje ponovno predvodi Gradska knjižnica Rijeka 17,620 članova te 533,281 korisnika. Potom slijede knjižnice sa preko 2,000 korisnika, njih 3 što čini 27,2% od ukupnog broja ispitanih knjižnica. Knjižnice s manje od 2,000 korisnika, 3 (27,2%). I naposljetku knjižnice s brojem korisnika manjim od 1,000 takvih je 4 (36,3%). Ovi rezultati su dani prema evidenciji koju vode knjižnice na kraju svake poslovne godine. Dakle, ovo su rezultati za prethodnu godinu, 2014.

Opći podatci o ispitanicima su obrađeni na temelju radnog staža u knjižničarskoj struci i na mjestu ravnatelja/ice. S obzirom da sam u tijeku ispitivanja ustanovila da su na sve ankete odgovorile ravnateljice, u nastavku rada koristit ću imenicu ženskog roda.

Dakle, s obzirom na radni staž u knjižničarskoj struci najviše ravnateljica ima radno iskustvo preko 10 godina, njih 9 (81,8%) dok njih dvije imaju iskustvo manje od 10 godina (18,1%). Što se tiče radnog staža na mjestu ravnateljice situacija je obrnuta, najviše ih ima

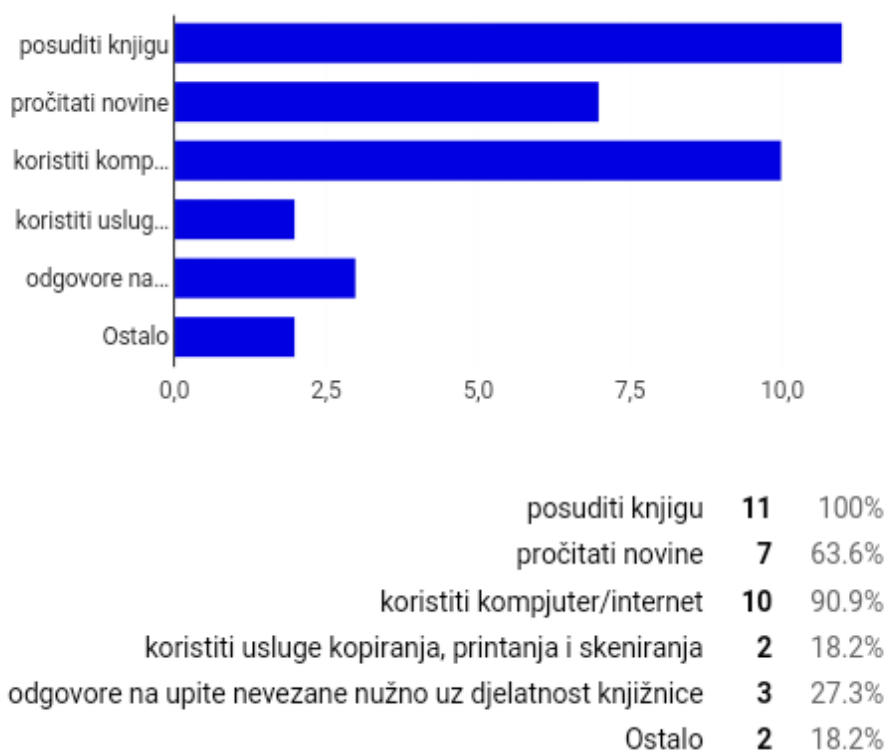
iskustvo manje od 10 godina, njih 6 (54,4%), dok njih 5 ima iskustvo preko 10 godina i više (45,4%).

S obzirom na iskustvo koje imaju, postavljeno im je pitanje da ocijene da li im je danas teže voditi poslovanje knjižnice i ostati konkurentnima u digitalnom vremenu. Njihov odgovor je prikazan na Grafu 1, gdje možemo vidjeti kako njih 9 (81,8%) smatra kako im je danas teže voditi poslovanje i odgovoriti na zahtjeve digitalnog vremena. Dok njih 2 (18,2%) ne nailaze na poteškoće u svom poslovanju.

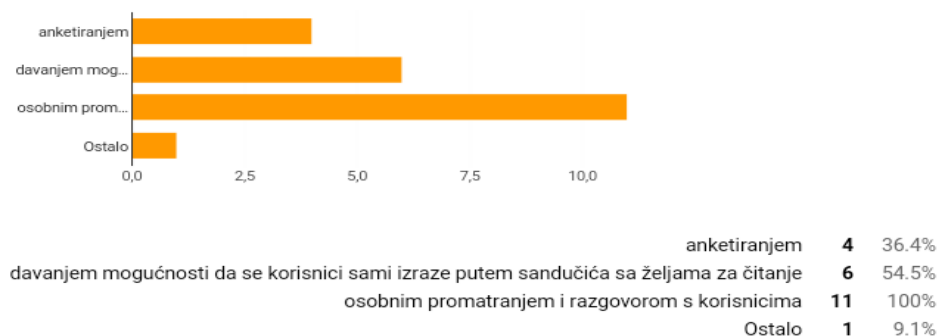
Graf 1 – Poslovanje u digitalnom vremenu

Sljedeća tri pitanja odnosila su se na korisnike knjižnica, pitalo se na koji način ravnateljji odnosno knjižničari zaposleni u njihovoj knjižnici udovoljavaju korisničkim potrebama. Na Grafu 2 prikazano je što korisnici najčešće traže u svojoj knjižnici. Uz pitanje sam ponudila nekoliko najčešćih korisničkih zahtjeva, uz opciju da ravnateljice same u rubrici „ostalo“ upišu zahtjev koji nije naveden. I dalje je na prvom mjestu zahtjev da se posudi knjiga koji su istaknule sve ravnateljice. S obzirom na želju da knjižnice postanu i informacijska središta društva, obećavajuće zvuči podatak da korisnici sve češće dolaze u knjižnicu kako bi koristili kompjuter odnosno internet, što je istaknulo 10 ravnateljica. Na trećem mjestu je potreba za čitanjem dnevnih novina, što je navelo 7 ravnateljica tj. 63,6%. Zatim slijede usluge kao što su odgovori na upite nevezane nužno uz djelatnost knjižnice 3 (27,3%), potom usluge kopiranja, printanja i skeniranja 2 (18,2%). U rubrici ostalo, ravnateljica Narodne knjižnice *Ivan Žagar* iz Čabra navela je kako njezini korisnici u knjižnici žele provoditi slobodno vrijeme i družiti se s ostalim korisnicima, a drugi odgovor je bio ravnateljica Narodne knjižnice i čitaonice Novi Vinodolski koja je navela kako njihovi korisnici iskazuju potrebu za književnim susretima i programima za djecu.

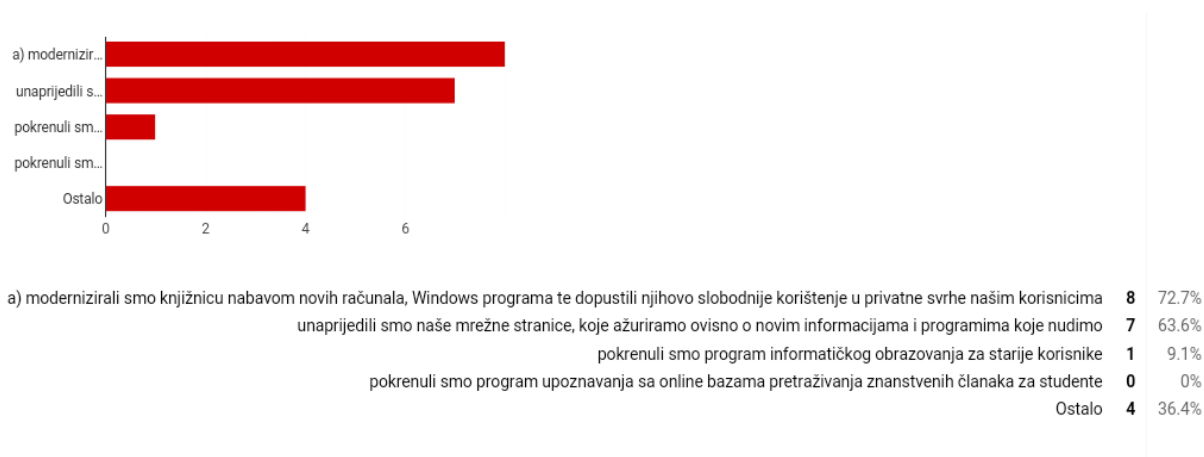
Graf 2 – Zahtjevi korisnika

Na pitanje kako istražuju zahtjeve svojih korisnika sve ravnateljice su odgovorile kako to čine najviše putem osobnog promatranja i razgovora s korisnicima, potom davanjem mogućnosti da korisnici sami izraze svoje želje 6 (54,5%). Na trećem mjestu je navedeno anketiranje koju su navele 4 ravnateljice (36,4%). Ravnateljica Narodne knjižnice i čitaonice Bribir, koja je inače dio svog knjižničarskog staža odradila u Londonu, navela je kako svojim korisnicima nudi mogućnost izražavanja putem drugih aktivnosti, kao što su primjerice kreativne radionice, što je preuzela iz rada knjižnice u Londonu.

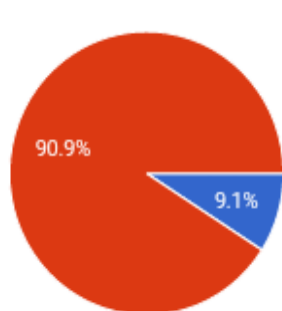
Graf 3 – Ispitivanje korisničkih potreba

Sljedeće pitanje neposredno se odnosi na korisnike, pitalo se koje su nove usluge ravnateljci ponudili svojim korisnicima, a da su u skladu sa zahtjevima digitalnog vremena. Najviše njih, 8 (72,7%) je navelo kako su modernizirali knjižnicu nabavom novih računala s Windows programima te dopustili korisnicima da ih slobodnije koriste u privatne svrhe. Na drugom mjestu, 7 (63,6%) ravnateljica je navelo kako su unaprijedili svoje mrežne stranice, čemu ću se vratiti u sljedećem dijelu rada, kada budem tumačila dobivene rezultate, te ćemo moći vidjeti da li je tomu uistinu tako. Ravnateljica Gradske knjižnice i čitaonice Mali Lošinj je navela da su pokrenuli program informatičkog obrazovanja za starije korisnike, i to je jedini takav zabilježen odgovor. Ostale promjene 4 (36,49%) koje pokazuju napredak su svakako davanje na korištenje tablet računala i e-čitača, što je uvela Gradska knjižnica Rijeka, kao i već spomenuta knjižnica Čabar. Isto tako knjižnica Bribir je omogućila svojim korisnicima besplatno korištenje interneta i pokrenula Facebook stranicu. Gradska knjižnica Crikvenica je trenutno u fazi izrade i objave digitalne zbirke "Pikabit".

Graf 4 – Nove usluge

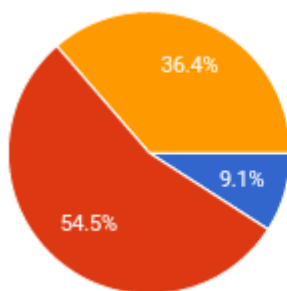
Sljedeća tri pitanja odnose se na proces digitalizacije u hrvatskim narodnim knjižnicama. Prvo pitanje nije statistički obrađeno uz pomoć *Google.Docs* i stoga ne nudi grafički prikaz. Pitanje je bilo da li su već digitalizirali neke jedinice građe, i koje. Njih 7 tj. 63,6% ravnateljica je odgovorilo kako još uvijek nisu pristupili digitalizaciji, dok je njih 4 (36,3%) odgovorilo kako su digitalizirali pojedine naslove iz zavičajne zbirke, vlastita izdanja i neke fotografije (Knjižnica Rijeka), razglednice (Knjižnica Crikvenica), dijelove zavičajne zbirke (Knjižnice Mali Lošinj i Opatija). Digitalizaciju građe na zahtjev korisnika provodi samo Knjižnica Mali Lošinj (9,1%), dok ostale knjižnice, njih 10 (90,9%) to ne čine.

DA	1	9.1%
NE	10	90.9%

Graf 5 – Digitalizacija građe na zahtjev korisnika

Posljednje pitanje vezano uz digitalizaciju odnosilo se na očekivanja ravnateljica o tome da li će doći do opsežne digitalizacije knjižnične građe u skorije vrijeme u hrvatskim knjižnicama. Samo jedna ravnateljica takav ishod smatra mogućim. Dok ostale ravnateljice, njih 6 tj. 54,5% smatraju da je takav ishod nerealno očekivati, a njih 4 tj. 36,4% nije moglo procijeniti dalji razvoj.

da, realno je očekivati	1	9.1%
ne, nerealno je očekivati	6	54.5%
ne mogu procijeniti	4	36.4%

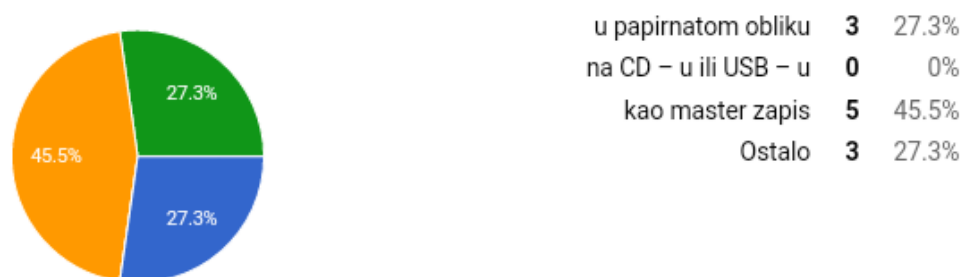
Graf 6 – Opsežna digitalizacija u Hrvatskoj

Posljednji dio pitanja u anketi ne vezuje se ni uz jedno područje konkretno, već traži mišljenja ravnateljica o raznim temama. Tako se traži njihovo mišljenje o tomu da li mi kao pojedinci posjedujemo potrebne vještine za snalaženje u *online* dobu. Mišljenja su bila podijeljena, tako 6 tj. 54,5% ravnateljica smatra kako te vještine ne posjedujemo, dok njih 5 (45,5%) drži da ih posjedujemo.

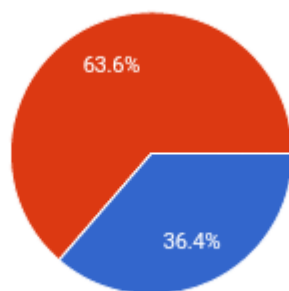
Graf 7 – Vještine pojedinaca u digitalnom dobu

Upitane da izraze svoje mišljenje vezano uz najpouzdaniji oblik čuvanja građe, ravnateljice su navele kako najpouzdanijim smatraju master zapis, njih 5 tj. 45,5%, a na drugom je mjestu papirnat oblik 3 tj. 27,3%. Ravnateljice misle i da građu treba čuvati u obliku u kojem je nastala, a prijenos u digitalni oblik može samo doprinjeti njenom očuvanju.

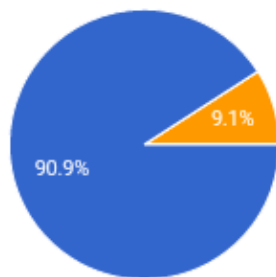
Graf 8 – Čuvanje građe

Mnogo se polemika danas vodi oko toga da li je koncept studija knjižničarstva dobro osmišljen i da li studenti obavljaju dovoljno praktične nastave u knjižnicama. Stoga sam u anketi postavila sljedeća dva pitanja. Na Grafu 9 prikazano je mišljenje o konceptu današnjeg studija knjižničarstva. Prevladava mišljenje kako koncept studija knjižničarstva nije dobro osmišljen i to smatra 7 ravnateljica tj. 63,6%, dok njih 4 tj. 36,4% smatra kako je koncept dobro osmišljen. Na Grafu 10 je pak prikazano njihovo mišljenje vezano uz praktičnu nastavu koju studenti obavljaju u knjižnicama. Gotovo su sve ravnateljice, njih 10 tj. 90,9% navele da smatraju kako je studentima knjižničarstva potrebno više praktične nastave u knjižnicama, dok je samo ravnateljica koja je dosad radila u Londonu kao odgovor na ovo pitanje navela kako nije upoznata s praktičnom nastavom studenata.

DA	4	36.4%
NE	7	63.6%

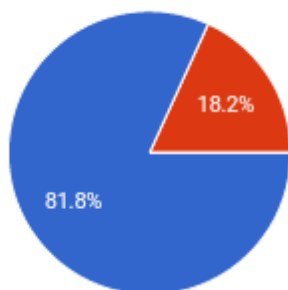
Graf 9 – Koncept studija knjižničarstva je dobro osmišljen

DA	10	90.9%
NE	0	0%
Ostalo	1	9.1%

Graf 10 – Potrebno je više praktične nastave

Posljednje pitanje koje ću prikazati putem grafa odnosilo se na to da li se knjižnica koristi društvenim mrežama kao što su Facebook i Twitter u svrhu promocije. 9 tj. 81,8% ravnateljica je navelo kako ih koriste, a samo 2 tj. 18,2% kako još nisu uveli tu praksu u svoje poslovanje.

DA	9	81.8%
NE	2	18.2%

Graf 11 – Korištenje Facebooka i Twittera u svrhu promocije

Na kraju ankete, ravnateljice su zamoljene da iznesu svoje mišljenje vezano uz budućnost narodnih knjižnica u digitalnom dobu. U nastavku su njihova razmišljanja.

„Narodne knjižnice trebale bi postati "dnevni boravak" svakoga mjesta i grada. Knjižnica bi trebala otvoriti vrata različitim projektima i programima te omogućiti da korisnici čim duže aktivno borave u knjižnici, pogotovo ako se radi o dječjem uzrastu.“

„Bolja prepoznatljivost u javnosti, bolja suradnja sa stakeholderima, veće financijske mogućnosti za obavljanje knjižnične djelatnosti i programa koje knjižnica provodi (od lokalne zajednice, Županije i Ministarstva kulture), jednakost u radu narodnih knjižnica i ostvarenju osnovnih prava neovisno o veličini narodne knjižnice i lokaliteta u kojem djeluje. Narodne knjižnice moraju postati centralno mjesto okupljanja žitelja, mjesto cjeloživotnog učenja i mjesto pronalaska svih informacija neovisno o mediju pohrane.“

„Knjižnice moraju biti bolje financijski osigurane od osnivača i resornog Ministarstva, treba im osigurati adekvatan prostor, staviti na raspolaganje stručni kadar i to upravo onaj koji voli i knjige i ljude i koji će svojim korisnicima izlaziti u susret informacijom, prijedlogom, kroz razgovor... Knjižnice su mali dragulji u svojim sredinama i upravo tako ih treba predstavljati korisnicima i potencijalnim novim članovima. One su potrebne i iz njih i uz njih se dalje mogu razvijati i drugi oblici kulturnih centara.“

„Narodne knjižnice moraju težiti da postanu mjesto susreta, treći prostor namijenjen susretima, učenju, mjesto gdje se uspostavlja dijalog, također moraju raditi na razvijanju i jačanju svoje funkcije informacijskog, obrazovnog i kulturnog, multimedijalnog središta, kako bi se građanima osigurao kvalitetan pristup znanju, informacijama i kulturnim sadržajima za potrebe obrazovanja, stručnog i znanstvenog rada, cjeloživotnog učenja, informiranja, odlučivanja i razonode.“

„Knjižnice imaju važnu ulogu u društvu i smatram da će tako i u budućnosti ostati bez obzira na bojazan od nove tehnologije i medija. Korisnici će uvijek čitati bez obzira na medij i pronaći u knjižnici sadržaje koji ih privlače.“

„S promjenama usklađenim prema dobu, ali ostati će kao ustanove.“

„Narodne knjižnice postojat će i ubuduće, uz prilagodbu novim medijima i tehnološkim dostignućima.“

„Narodne knjižnice trebaju inzistirati na svojoj ulozi najotvorenije javne i društvene ustanove. Tehnologije i mediji će se mijenjati, no one knjižnicama predstavljaju samo

sredstvo za rad, knjižnice budućnost grade na svojoj ulozi središta zajednice, te u tom smislu, ne mislim da je budućnost knjižnica ugrožena.“

„Narodne knjižnice u budućnosti trebaju sačuvati i zadržati svoje mjesto središnje informacijske i kulturne ustanove, naročito u manjim mjestima i gradovima, prateći i prilagođavajući se potrebama i zahtjevima korisnika, a sve to u trendu digitalnog okruženja, tj. razvoja knjižnice u smjeru multimedijalnog centra s naglaskom na knjigu i poticanje čitanja.“

„Knjižnice kao mjesta gdje se čuvaju i posuđuju knjige, ali također mjesta koja odražavaju činjenicu da je nastupilo informacijsko doba, ići će dalje. Novi kadrovi stasali u informacijskom dobu osigurati će opstanak knjižnica, odnosno ustanova koje sad zovemo 'knjižnice'. U ne tako dalekoj budućnosti, bilo bi poželjno, već i samim imenom ovih ustanova ukazati da su to središta znanja, informacija, kulture, razonode, cjeloživotnog učenja, aktivnosti. I knjiga! 'Narodna knjižnica' zvuči arhaično.“

„Treba biti u korak s novim informatičkim izazovima, ali i čuvati staru dobru knjigu za čitanje.“

5.5. Tumačenje odgovora

Iako je anketa obuhvatila tek narodne knjižnice na području Primorsko-Goranske županije, odgovori ravnateljica s obzirom na radni staž i iskustvo koje imaju u knjižničarskoj struci itekako su mi pomogli da doznam više o poslovanju narodnih knjižnica u digitalnom dobu, kao i da utvrdim dali su narodne knjižnice prešle s tradicionalnog oblika poslovanja na hibridni.

Na samom početku, nažalost i same su ravnateljice potvrdile moju početnu hipotezu kako im poslovanje u digitalnom vremenu predstavlja problem. Smatram da je odgovornost za takvo stanje podjeljena. Prije svega, na samom početku primjer Gradske knjižnice Crikvenica otkrio je početni problem zbog kojeg knjižnice svojim korisnicima ne mogu pružiti ni osnovne tradicionalne usluge, a kamoli unaprijediti poslovanje u skladu sa zahtjevima digitalnog vremena. Naime, GK Crikvenica kao što smo vidjeli raspolaže prostorom od svega 73 m², dok u isto vrijeme broji skoro 50,000 jedinica knjižnične građe i 1157 korisnika. U takvim uvjetima nemoguće je poslovati. Odgovornost za ovakvo stanje prema mom mišljenju leži na gradskoj vlasti koja bi trebala prenamijeniti određeni bolji i veći prostor i ustupiti ga na korištenje knjižnici, čije usluge ljudi svakodnevno koriste. U nekim gradovima je, kao što je primjerice Čabar koje broji svega 110 korisnika i 14,000 jedinica knjižnične građe, gradska vlast omogućila kvalitetan prostor i finacijska sredstva za razvoj, bez obzira na mali broj korisnika i veličinu fonda. Iz ovog proizlazi da sve leži u sposobnosti prepoznavanja vrijednosti knjižnice za zajednicu, te davanjem potpore u vidu finacijske i logističke pomoći.

Sljedeći problem na koji sam naišla jest raznovrsnost građe na različitim medijima. Svega su tri knjižnice od jedanaest uključenih u ispitivanje odgovorile kako u svom fondu imaju audio-vizualnu građu. Iako u pitanju što korisnici najčešće traže od svojih knjižnica veseli podatak da i je i dalje knjiga na prvom mjestu, u isti tren je i zabrinjavajuće da narodne knjižnice na području Primorsko-Goranske županije nisu obogatile svoju ponudu građom na različitim medijima. S jedne strane možemo se ponovno pozvati na pitanje financijskih sredstava, dok s druge strane savjet i prijedlog bi bio da u idućem planu nabave uključe više sadržaja koji nisu nužno knjige u papirantom obliku već mogu i e-knjige, kao i ponuda DVD-ova s filmovima i sl.

Kako ne bi samo isticala loše strane poslovanja i napretka u digitalnom vremenu, spomenula bih svijetlu stranu odgovora kako i na koji način ispituju potrebe svojih korisnika. S obzirom da sam ranije spomenula kako bi knjižnica budućnosti trebala biti poput "dnevnog boravka", mjesto na kojem korisnici, osobito mladi, rado provode vrijeme, pozitivno zvuči da knjižničari i dalje najviše o svojim korisnicima saznaju kroz komunikaciju s njima i osobnim promatranjem. Na takav način stvara se prijateljska veza između knjižničara i korisnika, odnos povjerenja koji je jako bitan za opstanak narodnih knjižnica kao društvenih središta. I ide u prilog ideji o multikulturalnoj ustanovi koja ima jednak pristup svim svojim korisnicima. U tom smislu kao što je vidljivo iz odgovora ravnatelja oni su omogućili slobodnije korištenje računala u privatne svrhe, pojedine knjižnice kojima to dopušta proračun nabavile su i tablete i e-čitače, i gotovo su sve ravnateljice istaknule kako su unaprijedili mrežne stranice i kako se koriste društvenim mrežama za promociju knjižnice. Kako bih uvidjela pravo stanje stvari, i da li narodne knjižnice zaista i putem elektroničkih mreža nude *knjižnicu bez zidova*, posjetila sam sve mrežne stranice odabranih knjižnica. Nažalost, stanje nije zadovoljavajuće, neke knjižnice za svoje mrežne stranice koriste tek opis preuzet sa portala narodnih knjižnica, neke su uistinu krenule s redizajnom, no kako su ti radovi još u tijeku stranice nisu u potpunosti funkcionalne. Očekivano Gradska knjižnica Rijeka ima najbolju mrežnu stranicu, koja posluje prema načelima hibridne knjižnice, i svojim korisnicima nudi neposredan pristup različitim informacijama, kao i raznolikim uslugama.

Druga važna stavka u poslovanju koje bi bilo prema hibridnoj knjižnici jest digitalizacija knjižnične građe. Iz odgovora je vidljivo da 63,6% knjižnica uključenih u ispitivanje nije ni krenulo s tim procesom. Štoviše, samo je jedna ravnateljica navela kako je trenutno u izradi njihova digitalna zbirka. Isto tako, građa knjižnica koje su krenule s digitalizacijom pojedinih dijelova svoje knjižnične građe, prema meni dostupnim podacima i

uvidima na mrežne stranice tih knjižnica nije vidljiva kao dostupna za korisnike. Stoga, ne iznenađuje odgovor od 90,9% koji govori kako digitalizaciju građe ne vrše na zahtjev korisnika.

Smatrala sam važnim dobiti odgovor kakav je njihov pogled na obrazovanje novih knjižničara. Često možemo čuti kako obrazovanje novih knjižničara nije u skladu s izazovima koje donosi budućnost i kako ti isti studenti ne dobivaju dovoljno praktične nastave u knjižnicama. Mišljenje ravnateljica poklapa se s mojim, kao studentica koja upravo završava studij knjižničarstva, mogu reći da mi je vrijeme provedeno na praksi bilo prekratko, te da nažalost osim jednog predavanja u sklopu knjižničarskog kolokvija nismo dobili previše informacija o digitalizaciji i poslovanju knjižnica u digitalnom vremenu. To otvara nova pitanja, o reorganizaciji ne samo knjižničarskog poslovanja, već i obrazovanja, što je područje u koje ne bih ulazila u ovom trenutku.

No, ravnateljice su ponudile neka rješenja za budućnost. Tako se ponovno vraćam kroz razmišljanje jedne ravnateljice na pojam knjižnice kao "dnevnog boravka" grada, koji bi trebao nuditi različite projekte i programe, a osobito aktivni boravak u knjižnici najmlađim uzrastima. Jedan od prvih problema koji sam već spomenula jest pažnja i skrb koju grad i ministarstvo trebaju pokloniti narodnoj knjižnici, da bi ona bila bolje prepoznata u javnosti. Isto tako financiranje knjižnica bi se trebalo odvijati neovisno o mišljenju dali se knjižnica nalazi u velikoj ili maloj sredini, sve bi one trebale dobiti jednaki tretman. Ovo mišljenje nemogu u potpunosti podržati jer smatram da knjižnica s preko 1000 korisnika, koja vapi za većim prostorom i obnovom treba dobiti pravo prioriteta nad knjižnicom koja ima npr. 100 korisnika, i to se odnosi na financiranje od strane države. Dok s druge strane svakako podržavam nastojanja gradske uprave koja i svojoj primjerice najmanjoj knjižnici u županiji omogući dobre uvjete za rad i poslovanje. To je još jedan od problema koje sam detektirala tijekom ovog istraživanja, da manje sredine imaju veće mogućnosti iako je potreba za time manja, dok su knjižnice koje su uistinu društveno središte svog grada, zapostavljene. No, to je problem kojim se trebaju baviti oni u čijem je nadležstvu knjižnica, po meni je sve u pristupu i prepoznavanju prioriteta. Na kraju, sve ravnateljice drže kako su knjižnice mali dragulji svojih zajednica, te kako od njih sve počinje i kako im treba odati veće priznanje.

6. ZAKLJUČAK

Zaključak svega navedenog u radu bi bio da je u digitalnom vremenu u kojem se nalazimo važno raditi na tome da knjižnice očuvaju svoju društvenu ulogu, te da budu mjesto javnog prostora i okupljanja. Samo na taj način, putem otvorenosti i davanjem mogućnosti novitetima i promjenama narodna knjižnica može opstati u ovom spomenutom razdoblju. Kao što smo mogli vidjeti iz rezultata dobivenih putem ispitivanja ravnatelja narodnih knjižnica u Primorsko-Goranskoj županiji, prelazak s tradicionalnog na hibridno poslovanje je proces s kojim mnoge knjižnice tek započinju, što je potvrdilo moje očekivane hipoteze kako je taj prijelaz otežan te da digitalizacija knjižnične građe nije dostigla željenu razinu. Jasno treba uzeti u obzir sve okolnosti u kojima se knjižnice i njihovi djelatnici nalaze, od financijskih poteškoća do manjka poznavanja rada i poslovanja. Treba im dati potporu i podršku u radu, i ohrabriti ih da nastave sa započetim promjenama.

Kroz primjere koje sam navela u radu, kao i podsjećanjem na *IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice*, nastojala sam dati ideje kako i na koji način bi se željne promjene mogle učiniti. Primjeri Metelgrada, Međunarodne dječje digitalne knjižnice ili mjesta na mreži kao što su *Knjigotron* i *Tragači* gdje se okupljaju mladi koji vole čitanje trebali bi pokazati kojim putem trebaju ići sve narodne knjižnice kada se govori o raznolikoj ponudi. Isto tako obrazovanje za knjižničare, u svijetu je uobičajena praksa da se knjižničari kroz razne spomenute programe u radu dodatno obrazuju kako bi bili u stanju odgovoriti zahtjevima na koje nailaze u svom poslovanju. Jednostavno, trebamo ići naprijed, pratiti razvoj tehnologije i zahtjeve korisnika, i na taj način nema straha za budućnost narodnih knjižnica, jer ljudi na svoje narodne knjižnice uistinu gledaju kao na ustanove vrijedne opstanka, no kao i u svakom drugom području, očekuju novitete i poboljšanja.

Ovo je vrijeme u kojem se možda i više nego ranije knjižnice mogu približiti svojim korisnicima putem raznih servisa kao što su mrežne stranice, društvene mreže, ali i odgovaranje na njihove upite putem emaila. Promocija knjižnica nikad nije bila lakša nego što je sada putem internetskih servisa. Samo trebamo znati to prepoznati i usvojiti kao novi vid poslovanja. Na tom će putu biti mnogo prepreka, ali ne sumnjam u to da će u budućnosti uz očekivanu potporu Europske unije u 2016. godine narodne knjižnice dobiti novi sjaj, na opsežnu digitalizaciju ćemo vjerovatno čekati još neko vrijeme s obzirom na okolnosti. No, krenimo korak po korak, u bolju budućnost.

POPIS PRILOGA

GRAFOVI:

- I. Graf 1 – Poslovanje u digitalnom vremenu
- II. Graf 2 – Zahtjevi korisnika
- III. Graf 3 – Ispitivanje korisničkih potreba
- IV. Graf 4 – Nove usluge
- V. Graf 5 – Digitalizacija građe na zahtjev korisnika
- VI. Graf 6 – Opsežna digitalizacija u Hrvatskoj
- VII. Graf 7 – Vještine pojedinaca u digitalnom dobu
- VIII. Graf 8 – Čuvanje građe
- IX. Graf 9 – Koncept studija knjižničarstva je dobro osmišljen
- X. Graf 10 – Potrebno je više praktične nastave
- XI. Graf 11 – Korištenje Facebooka i Twittera u svrhu promocije

PRILOZI:

- I. Prilog 1 – Anketni upitnik

TABLICE:

- I. Tablica 1 – Opći podatci o knjižnici

POPIS LITERATURE

1. Adresar narodnih knjižnica Primorsko-Goranske županije: URL: <http://gkr.hr/O-nama/Za-knjiznicare/Narodne-knjiznice/Adresar-narodnih-knjiznica-Primorsko-goranske-zupanije> (pristupljeno 23.08.2015.)
2. Američka digitalna knjižnica: URL: <http://dp.la/info/about/history/> (pristupljeno 09.09.2015)
3. Borgman, Christine L. *Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu*. Zadar: Naklada Benja, 2002.
4. Ćuk, Angela. *Izazovi za specijalne knjižnice*. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: *Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 9-17.
5. Definicija hribridne knjižnice: URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/3.html> (pristupljeno 01.09.2015.)
6. Digitalna knjižnica Metelgrada: URL: <http://library.foi.hr/metelgrad/> (pristupljeno 08.09.2015.)
7. Digitalna knjižnica Slovenije: URL: <http://www.dlib.si/menu/o%20nas> (pristupljeno 09.09.2015.)
8. Facebook stranica Gradske knjižnice i čitaonice „Viktor Car Emin“ Opatija: URL: <https://www.facebook.com/GradskaknjiznicaOpatija>; (pristupljeno 13.09.2015)
9. Hrvatska enciklopedija: URL: <http://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 01.09.2015.)
10. *IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
11. Međunarodna dječja digitalna knjižnica. URL: <http://en.childrenslibrary.org/> (pristupljeno 08.09.2015)
12. Mrežna stranica Gradske knjižnice i čitaonice Viktor Car Emin: URL: <http://www.gk-opatija.hr/> (pristupljeno 13.09.2015.)

13. Mrežna stranica Hrvatske kulturne baštine: URL: <http://www.kultura.hr/Novosti> (pristupljeno 07.09.2015.)
14. Mrežna stranica Nacionalne Sveučilišne knjižnice: URL: <http://stari.nsk.hr/Library.aspx?id=450> (pristupljeno 08.09.2015.)
15. Predavanje u sklopu knjižničarskog kolokvija, *Digitalne knjižnice*, Andreja Silić Švonja, održano 21.05.2015., Filozofski fakultet Rijeka
16. Salz, Edith. *E-učenje za knjižničare*. U 4. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske: *Specijalne knjižnice – izvori i korištenja znanja*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 18-24
17. Stručni skupovi: URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/> (pristupljeno 08.09.)
18. Stipanov Josip. *Knjižnice i društvo – od potrebe do mogućnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2010.
19. *Strategija razvoja Narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine*. Zagreb: Nacionalna i Sveučilišna knjižnica Zagreb i Hrvatski zavod za knjižničarstvo, 2013: URL: <http://www.hkdrustvo.hr/> (pristupljeno 02.09.2015.)
20. Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Lokve: Naklada Benja, 1994. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm> (pristupljeno 01.09.2015.)
21. Udruga ZANA: URL: <http://www.udrugazana.hr/> (pristupljeno 09.09.2015.)
22. Zakon o autorskom pravu: URL: <http://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/> (pristupljeno 09.09.2015.)